

90 anys de la *Revista de Catalunya*

(1924-2014)

Jornada acadèmica

divendres 31 d'octubre de 2014

Facultat de Filologia

**Universitat
de Barcelona**

Es compleix enguany el 90è aniversari de la fundació, per obra d'Antoni Rovira i Virgili, de la *Revista de Catalunya*. Tot i el règim polític d'hostilitat llavors imperant contra aquest país, i tot i l'altre règim que, després de la Guerra Civil, encara més aferrissadament genocida, va prosseguir-se'n, el cert i positiu és que aquesta publicació emblemàtica ha perdurat, amb els inevitables daltabaixos de rigor, fins als nostres dies.

Des del màster oficial interuniversitari «Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalanes», ofert conjuntament per la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, així com des del projecte de recerca FFI2011-24539, sobre «Creació i crítica catalanes dels segles XIX i XX», s'ha cregut oportú, en qualitat d'activitat complementària d'aquell, i de sessió de treball d'aquest, de commemorar la tal efemèride aniversarial. I de fer-ho en tant que reconeixença i homenatge, des de la institució universitària, a l'exemple de continuïtat exigent constituït per la *Revista de Catalunya*, sempre al servei de l'alta divulgació cultural en la llengua del país.

Per això, al llarg del matí del divendres 31 d'octubre de 2014, ha tingut lloc a la UB una jornada en què professionals acreditats han valorat alguns aspectes remarcables de la trajectòria intel·lectual seguida per aquesta publicació. Quant a l'edició de llurs comunicacions, i atès l'alt nivell de domini de la llengua dels autors, la intervenció dels curadors ha estat mínima, limitada a la unificació dels criteris ortotipogràfics i de citació (segons els Criteris de la Universitat de Barcelona) i a la regularització, en alguns casos esparsos, de certs trets d'estil massa marcats.

Heus-ne aquí, doncs, la versió escrita d'aquestes intervencions.

Josep Murgades
Maria Sevilla Paris

Organitzadors

Josep Murgades (Universitat de Barcelona) (GRECUB)

Josep Maria Domingo (Universitat de Lleida)

Joan Tres (Consell de Redacció de la *Revista de Catalunya*)

Secretaria

Meritxell Talavera i Muntané (Universitat de Barcelona)

Joaquim Capdevila (Universitat de Lleida), «La *Revista de Catalunya* (1924-1938) en el primer desenvolupament de la premsa moderna d'alta cultura a Catalunya».

Maria Campillo (GELCC - Universitat Autònoma de Barcelona), «Sobre “la nostra qualitat *possible*”: la *Revista de Catalunya* durant la guerra i l'exili».

Jordi Malé (Universitat de Lleida), «La represa de la *Revista de Catalunya* per obra de Max Cahner».

Josep M. Roig Rosich (Universitat Rovira i Virgili), «La *Revista de Catalunya*: reptes del present i propostes de futur».

LA REVISTA DE CATALUNYA (1924-1938) EN EL PRIMER DESENVOLUPAMENT DE LA PREMSA MODERNA D'ALTA CULTURA A CATALUNYA

Joaquim Capdevila (Universitat de Lleida)

El juliol de 1924 surt el primer número de la *Revista de Catalunya*. El nou mitjà, de periodicitat mensual, és una revista d'alta cultura feta des d'una perspectiva nacional catalana. El seu reeiximent suposa una fita fonamental pel que fa a la consolidació de la premsa moderna d'alta cultura en llengua catalana i implica, més enllà, la definició d'un cert model català amb relació a aquest tipus de premsa.

El context d'aparició de la *Revista de Catalunya*

Quant als factors que afavoreixen l'aparició de la *Revista de Catalunya*, cal destacar-ne tres. En primer lloc, la Dictadura de Primo de Rivera i el seu adveniment en un context d'expansió del catalanisme esperonat per la mateixa repressió del règim. Així, com ha estat repetit, la repressió que contra el catalanisme —especialment contra el catalanisme polític— duu a terme la dictadura —i que té les seves màximes expressions en la deturpació i en la supressió de la Mancomunitat—, estimula l'embranchada del catalanisme cultural, que es produeix durant els anys del Directori i això en la mesura que l'activitat catalanista és desplaçada forçosament al camp cultural. Si bé això és cert, a més d'aquest factor, cal considerar-ne un altre que hi interactua. Ens referim a la potent expansió social del catalanisme que s'esdevé des de finals de la dècada anterior coincidint amb una patent democratització social i una transversalització ideològica del catalanisme. La munió de revistes culturals de tendència catalanista que apareixen durant la Dictadura —moltes coincidint amb els seus inicis— són una expressió d'aquestes circumstàncies. De manera que és, tot just, en aquest context que cal circumscriure la *Revista de Catalunya* com una de les diverses iniciatives endegades o coadjuvades des de l'entorn d'Acció Catalana a l'efecte de modernitzar l'oferta periodística i cultural de la Catalunya del moment i a fi de donar continuïtat a la tasca de redreçament nacional, essent-ne altres productes *L'Anuari dels Catalans*, *L'Esport Català* (amb la mateixa seu de redacció i a la mateixa impremta que *La Publicitat*), *La Nau* o *Mirador*.

Un altre aspecte bàsic per entendre l'aparició de la *Revista de Catalunya* té a veure amb el Noucentisme i, més exactament, amb la seva concepció de la cultura com

a factor bàsic de civilització i de nacionalització. Es en virtut d'aquest principi que esdevé primordial dotar la cultura catalana de premsa d'alta cultura semblantment a la que, en el decurs sobretot de les primeres dècades del segle XX, es consolida en les cultures europees importants.

Finalment, l'edició de la *Revista de Catalunya* no pot deslligar-se de la conjuntura del catalanisme polític i, més justament, de la rivalitat sobrevinguda entre Acció Catalana, agrupació nacionalista fundada el juny de 1922, i la Lliga Regionalista, partit del qual provenen la gran majoria dels seus promotors i quadres. I és d'aquesta manera que la *Revista de Catalunya*, vinculada a Acció Catalana, neix, també, com a rèplica a *La Revista* (1915), afí a la Lliga Regionalista.

Sobre la propietat o patrocini de la *Revista de Catalunya*. De la seva vinculació ideològica i política

Segons apunta Carles Capdevila en una informació,¹ Rovira i Virgili és director i propietari de la *Revista de Catalunya*. Rovira, que a més n'és el fundador, posa fi a la seva publicació coincidint amb el número 60 del periòdic, últim en què figura com a director i que correspon al novembre-desembre de 1929. L'abandonament de la *Revista de Catalunya* per part de Rovira i Virgili coincideix amb uns increments molt notables de les seves servituds amb relació a *La Nau* —el seu diari fundat l'octubre de 1927, que estrena una rotativa pròpia el maig de 1929 i que és convertit en diari matutí l'octubre d'aquest any— i amb les greus dificultats econòmiques que li sobrevenen d'aquest diari, principalment, i del deseixit projecte del setmanari infantil *Jordi* (1929).² Val a dir, a més, que aquest abandonament de la *Revista de Catalunya* es produeix un any i mesos després que Rovira hagi deixat finalment *La Publicitat* i Acció Catalana, consumant-se, d'aquesta manera, un llarg període de dissensions i distanciament quant a *La Publicitat* i la seva direcció política.³

¹ Vegeu el «Document 5. Carles Capdevila. Relació d'incidents esdevinguts entre A.R. i la S.A. La Publicitat. Arxiu Bofill i Mates» dins VILÀ, Montserrat; MOLAR, Joan (ed.). *Correspondència entre Lluís Nicolau d'Olwer i Jaume Bofill i Mates*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 239-241.

² CASASÚS, Josep M. «Rovira i Virgili, periodista». A: ROIG, Josep M. (ed.). *Rovira i Virgili, 50 anys després*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, 2000, p. 10-11.

³ VILÀ, Montserrat; MOLAR, Joan (ed.). *Correspondència entre Lluís Nicolau d'Olwer i Jaume Bofill i Mates*, op. cit., p. 89-100. Quant a la carta enviada per Rovira i Virgili a Bofill i Mates en què li comunica la seva decisió d'abandonar *La Publicitat* i l'esfera política d'Acció Catalana, i pel que fa a la

Vuit mesos després que Rovira hagi relegat la *Revista de Catalunya*, aquesta és represa amb la direcció de Ferran Soldevila. Sense que es pugui parlar d'una nova època o etapa, atès que hi prevalen els elements de continuïtat i que hi ha una voluntat explícita en aquest sentit, no és menys cert, tanmateix, que a partir del número 61 la revista incorpora una certa reconfiguració de les seccions i nous redactors, i s'hi fa palesa una major voluntat de connexió amb els temes d'actualitat.⁴ Això no obstant, després de setze números de reeixida periodicitat mensual, la revista s'estronca de nou i ho fa, semblantment al que s'havia esdevingut dos anys enrere, per raons econòmiques. Tot i així, i com apunta Tasis, en aquest defalliment també hi incideixen altres factors, com el nou decantament del catalanisme cap a terreny polític i l'apassionament polític d'aquests anys —Sagarra es refereix el juliol del trenta-u a la crisi que afecta el consum de literatura catalana tot altrament als anys anteriors—⁵ que no és aliè a noves discòrdies i fractures que es generen en el catalanisme.

Finalment, la *Revista de Catalunya* reapareix l'abril de 1934. En aquesta ocasió ho fa «sota el patrocini de la Generalitat de Catalunya». Ara sí que es tracta d'una nova etapa: a més d'estrenar un nou disseny de portada, es produeix una plena reconfiguració de la seva organització interna, que se simplifica, i hi col·laboren autors que no ho havien fet fins aleshores. Aquesta etapa, conformada per només cinc números —del 77 (abril de 1934) al 81(setembre)— fineix forçosament amb la suspensió de l'autonomia catalana després dels fets de l'octubre d'aquest any. No serà fins al gener de 1938 que es repregui de nou la publicació de la *Revista de Catalunya*.

Pel que fa al període comprès entre l'aparició de la *Revista de Catalunya* (octubre de 1924) i el final de la seva segona tanda de publicació (desembre de 1931, quan acaba la direcció de Ferran Soldevila), resulta patent, en termes globals, l'afinitat ideològica i política de la *Revista de Catalunya* amb Acció Catalana. Corresponen a aquest període 76 dels 81 números publicats fins al començament de la guerra. Són diversos els aspectes que assenyalen o que confirmen aquesta vinculació. Un d'aquests és el fet que els seus dos directors —Rovira i Virgili i Ferran Soldevila— són figures rellevants d'Acció Catalana. Pel que fa a Rovira es tracta, a més, d'un dels actors

missiva amb què Bofill respon a Rovira, vegeu: «Crònica. Dues cartes», *La Publicitat*, 1-9-1928, núm. 16974, p.1.

⁴ TAVIS, Rafael. «Història de la *Revista de Catalunya*». *Revista de Catalunya*, setembre de 1967, núm. 106, p. 14-16.

⁵ SAGARRA, Josep M. de. «L'aperitiu». *Mirador*, 23-7-1931, núm. 129, p. 2.

polítics fonamentals de la fundació i dels primers anys de l'agrupació nacionalista.⁶ D'altra banda, un altre aspecte esclaridor d'aquesta afinitat és el fet que la redacció de la *Revista de Catalunya* estigui domiciliada al mateix estatge —l'entresòl del número 34 del passeig de Gràcia— que *La Publicitat*, el diari d'Acció Catalana des de l'agost de 1922.⁷ Altrament, també resulta indicatiu el fet que la majoria dels redactors de *Revista de Catalunya* siguin, al mateix temps, redactors o col·laboradors significats de les altres publicacions periòdiques afins a Acció Catalana. Així, Rovira i Virgili, Carles Capdevila, Carles Soldevila, Ferran Soldevila, Josep Pla, Tomàs Garcés, Feliu Elias, etc., directors i redactors de la *Revista de Catalunya* durant intervals diferents entre els anys vint i trenta, són, també, periodistes destacats de *La Publicitat*.⁸ I veiem que s'esdevé de manera semblant entre la *Revista de Catalunya* i el setmanari (circumstancialment diari) *Mirador*, també d'Acció Catalana. En un altre ordre de coses, també emmena a aquesta afinitat entre la *Revista de Catalunya* i Acció Catalana el ressò i la crítica favorables que des de la revista es fan d'autors adscrits a aquest agrupament polític i que són redactors o col·laboradors de *La Publicitat* i d'altres òrgans propers al partit: les crítiques que reben obres de Josep Pla, Josep M. de Sagarra o Pompeu Fabra són, per exemple, ben il·lustratives d'aquest fet. Finalment, hi ha una darrera circumstància que coincideix a apuntar l'afinitat de la *Revista de Catalunya* amb Acció catalana: la militància personal de la majoria dels homes de la redacció de la revista en la nova «agrupació de patriotes», que és com es defineix a si mateixa Acció Catalana.

Quant als redactors de la *Revista de Catalunya*

Els redactors la *Revista de Catalunya* del període 1924-1931 són, en la seva majoria, intel·lectuals i professionals catalanistes joves o de mitjana edat. Sobretot durant els anys de la direcció de Rovira i Virgili (1924-1929), que coincideixen amb els de major

⁶ Entre la diversa bibliografia indicativa sobre aquesta qüestió, pot consultar-se: BARAS, Montserrat. *Acció Catalana 1922-1936*. Barcelona: Curial, 1982, p. 11-40, 269-276. BALCELLS, Albert. «Estudi introductorí». A: NICOLAU D'OLWER, Lluís. *Democràcia contra dictadura. Escrits polítics, 1915-1960*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2006, p. 26-27, 139-140.

⁷ TASIS, Rafael. «Història de la *Revista de Catalunya*». *Revista de Catalunya*, op. cit., p. 14-16.

⁸ Val a dir que bona part d'aquests mateixos —Ferran Soldevila, Tomàs Garcés, Carles Capdevila, Josep Pla, Melcior Font, Llorenç Montoriol, etc.— intervenen també en l'*Anuari dels Catalans* (1923-1926) dirigit per Rovira i Virgili i editat per Antoni López i Llausàs.

fortalesa del mitjà, la major part de redactors i col·laboradors de la *Revista de Catalunya* pertanyen a unes generacions d'intel·lectuals i professionals catalanistes nascudes als vuitantes i norantes del segle XIX, de manera que, durant els primers anys del periòdic, les seves edats oscil·len entre la vintena llarga d'anys (Pla en té 27 en iniciar-se la *Revista de Catalunya* i en iniciar-hi les seves col·laboracions) i la primera meitat de la quarantena. Són, per tant, i a fi de situar-nos en el marc de la història de les generacions del catalanisme contemporani, membres de les generacions immediatament posteriors a la dels «joves advocats» sorgits del Centre Escolar Catalanista i que promouen el Centre Català i la Lliga Regionalista —nascuts entre els seixantes i setantes del vuit-cents— i posteriors també, per tant, a la seva generació anterior, la que mena a la consolidació de la Renaixença, nodrida per catalanistes (Verdaguer, Guimerà, Matheu, Pella, Pin, Oller, Yxart, Torras, Almirall...) nascuts entre els quarantes i els cinquantes del segle XIX, i encara més posterior, doncs, a la dels primers prohoms de la Renaixença (Rubió i Ors, Bofarull, Aguiló, Milà, Balaguer, etc.). D'altra banda, i semblantment, la majoria de redactors i col·laboradors de *La Revista* pertanyen a les mateixes generacions que els de la *Revista de Catalunya*.

Val a dir, d'altra banda, pel que fa al període 1924-1929, que la *Revista de Catalunya* té dos puntals fonamentals: Rovira i Virgili, que n'és el director, i Ferran Soldevila, que el substitueix en aquesta comesa a partir del setembre de 1930. Durant aquest cicle, també en són redactors destacats els responsables de les seves seccions —Farran i Mayoral, Tomàs Garcés, Prudenci Bertrana, Joan Sacs (Feliu Elias), Domènec Guansé i Llorenç Montoriol— i, així mateix, Carles Soldevila. A més, hi fan aportacions importants i regulars en determinats intervals dels primers anys de la revista Carles Capdevila, Josep Pla i Joan Crexells, i a partir del 1927-1928, hi adquireixen relleu C. A. Jordana i A. Esclasans. Respecte als primers anys de la revista, cal fer esment també de Duran i Sanpere, Valls i Taberner, Carles Rahola i Carles Pi Sunyer en la mesura que hi fan unes contribucions que, si bé són irregulars, són rellevants.

Quant a l'adscripció política dels redactors de la *Revista de Catalunya*, cal fer avinent, com hem dit anteriorment, que la major part d'aquests pertanyen a Acció Catalana o hi són clarament pròxims. És el cas, així, de Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, Carles Soldevila, Tomàs Garcés, Carles Capdevila, Joan Crexells, Josep Pla, Melcior Font, etc. D'altra banda, entre els seus col·laboradors més puntuals també hi figuren destacats membres d'Acció Catalana com Lluís Nicolau d'Olwer, Manuel Reventós i Bordoy, Carles Pi i Sunyer, Pere Bosch i Gimpera, Jaume Serra i Hünter,

Leandre Cervera, Armand Obiols, etc. També confirma aquesta adscripció el fet que, dels redactors ara referits, els més professionalitzats en el periodisme ocupen també llocs clau en la direcció i redacció de *La Publicitat* i de *Mirador*. Així, pel que fa al primer d'aquests mitjans, veiem que Rovira i Virgili n'és un redactor central, i és nomenat director el gener de 1927,⁹ un any i mig abans que plegui dels seus càrrecs al diari i que abandoni Acció Catalana; o que Carles Capdevila n'és redactor i director entre el 1929 i el 1938, i que aquest i Carles Soldevila en són, amb Àngel Ferran, els redactors més regulars i longeus. En el terreny concret, podem veure que Carles Soldevila hi escriu el «Full de Dietari», que esdevé la secció més regular i veterana del diari, i que intervé també en la secció «Comentaris». Veiem, alhora, que Tomàs Garcés (Ship-Boy) hi cura de la secció «Carnet de les Lletres» o «Lletres»; que Carles Capdevila hi redacta «El Carnet de les Arts» o «L'Art» i que, quan n'és director, també és un dels responsables de la «Crònica»; que el músic Baltasar Samper, responsable de la secció de música de la *Revista de Catalunya* a partir del setembre de 1930, cura així mateix de la secció «La música» de *La Publicitat*; o que Josep Pla, que publica articles sòlids en el decurs dels sis primers números de la *Revista de Catalunya*, és així corresponsal internacional de *La Publicitat* des del primer any de la seva aparició en català.

Advertida aquesta afinitat entre la *Revista de Catalunya* i Acció Catalana, cal dir que no és menys cert que en la revista hi trobem redactors i col·laboradors amb adscripcions o afinitats polítiques ben diverses. Es així, per exemple, que hi intervenen intel·lectuals i investigadors vinculats a la Lliga Regionalista com Farran i Mayoral, Josep M. Tallada, Joan Estelrich, J. Puig i Cadafalch, Cèsar Martinell, Valls i Taberner o Octavi Saltor; altres que provenen o mantenen posicions d'afinitat amb el republicanisme catalanista com Prudenci Bertrana o S. Albert i Pey; alguns amb el catalanisme radical com Carner-Ribalta, Batista i Roca i Maspons i Anglasell, i fins i tot uns altres pel que fa a la Unió Socialista de Catalunya com Feliu Elias i Joaquim Xirau. No cal dir que, tot i la notable diversitat ideològica dels autors que coincideixen en la *Revista de Catalunya*, el que els és més essencialment comú és la seva doble condició i vocació d'intel·lectualitat i de catalanitat nacional.

D'altra banda, pel que fa a la majoria de redactors de la *Revista de Catalunya* hi ha un aspecte que és fonamental: una certa, o ja plena i moderna, dedicació professional

⁹ VILÀ, Montserrat; MOLAR, Joan (ed.). *Correspondència entre Lluís Nicolau d'Olwer i Jaume Bofill i Mates*, op. cit., p. 239-241.

al periodisme. Cal diferenciar en aquest sentit entre la figura de l'intel·lectual/escriptor-periodista, que es manté en una posició híbrida o de transició entre els dos estatus, com s'esdevé en Antoni Rovira i Virgili,¹⁰ Carles Soldevila o Carles Capdevila, i el cas del periodista (que pot ser també escriptor) que ja ha assumit un rol professional modern, com s'esdevé en Josep Pla o Manuel Brunet, per adduir dos redactors de la *Revista de Catalunya* que ho són també de mitjans vinculats a Acció Catalana.

Finalment, pel que fa a la procedència geogràfica dels redactors i col·laboradors de la *Revista de Catalunya*, cal precisar que, majorment, són de la ciutat de Barcelona, i que en proporcions prou menors ho són d'altres territoris de llengua catalana. Són, així, originaris de Tarragona, Rovira i Virgili i Domènec Guansé; de Girona, Carles Rahola, que s'especialitza, tant a la *Revista de Catalunya* com a *La Publicitat*, en temes gironins i empordanesos («Éreu tot carn de la immortal Girona, / éreu tot vós la Girona Immortal»), li dedica el poeta reusenc Josep M. Prous en el poema «En la mort de Carles Rahola»,¹¹ i de l'Empordà, Pla. De Vic, Manuel Brunet; de Mallorca, Joan Estelrich, i també Joan Alcover i Miquel Ferrà, que hi publiquen només un article cadascun. Val a dir que la intervenció d'autors de les comarques lleidatanes és realment marginal, com ho és la d'autors valencians; de manera que, respecte al període 1924-1929, dels primers, només hi trobem J. Carner-Ribalta, i dels segons, i amb un sol article, el vinarossenc Francesc Amela i Vives.

Quant a les característiques periodístiques del mitjà

La *Revista de Catalunya* és una revista divulgativa d'alta cultura. Aquesta publicació, com havia fet nou anys abans *La Revista*, adopta un model de revista en voga a nivell internacional: la de la publicació periòdica de pensament i d'alta cultura en general, de què són exponents, entre altres, publicacions com la *Revista de Occidente* (1923), la *Nouvelle Revue Française* (1909) fundada per Gide i altres intel·lectuals francesos, la maurrassiana *Revue Universelle* (1920), etc. En la *Revista de Catalunya*, hi destaquen d'antuvi, pel que fa a la densitat i l'excel·lència intel·lectuals, els articles de Farran i

¹⁰ Quant a la dilatada i rellevant trajectòria periodística de Rovira i Virgili, vegeu: FIGUERES, Josep M. «Antoni Rovira i Virgili». A: *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 2011, núm. 22, p. 131-156. CASASÚS, Josep M. «Rovira i Virgili, periodista». A: ROIG, Josep M. (ed.). *Rovira i Virgili, 50 anys després*, op. cit., p. 9-15.

¹¹ PROUS, Josep M. *Recull poètic*. Barcelona: Josep M. Prous i Cochs Ed., 1981, p. 189.

Mayoral, Joan Sacs (Feliu Elias) o Joan Crexells, i quant a l'excel·lència periodística, els de Josep Pla, Rovira i Virgili o Prudenci Bertrana.

Els temes tractats per la *Revista de Catalunya* són del tot heterogenis dins un marc comú de cultura humanística. S'hi tracten, així, temes d'absolutament totes les esferes de la cultura i l'interès humanístic. Temes en el tractament dels quals es concilien dues perspectives diferenciades: una de més periodística, de crònica d'actualitat (cultural, i també de política internacional) i una altra més d'alta divulgació cultural (de recerques, o de reflexió) i de sentit més atemporal.

Fins al número 76, la *Revista de Catalunya* s'estructura d'acord amb set parts, que hi són conformades com a tals o que hi funcionen implícitament. N'hi ha quatre que són regulars i permanents. Es tracta d'un apartat d'articles de fons, que ocupa la primera part de la revista; de les «Nòtules», una secció menor que, com traeix també el seu nom, pretén ser un davantal d'apunts breus d'actualitat cultural (en són curadors Llorenç Montoriol primer i Melcior Font —estretíssim col·laborador de Rovira— després; de manera puntual ho són Domènec Guansé i Armand Obiols i, més endavant, coincidint amb l'etapa de la direcció de Ferran Soldevila, ho seran aquest mateix, Eduard Nicol i Feliu Elias); de «Cròniques catalanes», una secció-marc fonamental que vol informar sobre l'actualitat de diversos àmbits de la cultura catalana, i que se subdivideix en diverses subseccions temàtiques, i finalment de l'apartat miscel·lani «Periòdics i Revistes», orientat a informar breument sobre afers d'actualitat tractats en la premsa internacional, amb predomini de la premsa francesa com a font de ressenya periodística. D'altra banda, hi ha dues seccions que s'incorporen a la revista a partir del número 61, el primer dirigit per F. Soldevila. Són «Els Llibres», de què són responsables Joan Sacs, Domènec Guansé, Eduard Nicol i el mateix Soldevila, i «Documents». Amb una aparició semblantment regular però limitada temporalment cal referir també la secció «Els pobles i els estats», que apareix durant els primers vint números de la revista i en què es tracten temes de política europea amb un interès particular per les minories nacionals, i la secció «Sagitari», conformada per breus comentaris d'actualitat, els quals, com indica el seu nom, estan plantejats en forma de punta humorística, irònica concretament, i que es manté entre el primer número i el 53. Més enllà d'aquestes seccions, que són les que vertebraven la revista, aquesta també publica, amb una aparició irregular, les «Lletres al Director», «Enquestes» i «Polèmiques».

Hem dit fa un moment que la revista publica una secció, «Cròniques», que, configurada a manera de diverses subseccions, pretén informar sobre l'actualitat

filosòfica, literària, teatral i artística de Catalunya. És així que aquesta secció de seccions és conformada per «L'Alta Cultura», curada per Farran i Mayoral i decantada cap als temes de pensament i cultura clàssica (apareix entre els números 1-5 i 14-17); «Cultura», confegida per aquest mateix intel·lectual i que apareix molt irregularment durant el període de la direcció de Ferran Soldevila; «Les Lletres», una secció d'informació i crítica literàries de la qual és responsable Tomàs Garcés i que, amb un predomini temàtic de la poesia (números 1-5), després de desdoblar-se transitòriament en dues seccions —«Les Lletres. Els poetes», a cura del mateix Garcés, que apareix entre els números 6 i 11, i «Cròniques Catalanes. Prosistes» a cura de Domènec Guansé, que ho fa entre els números 5 i 12—, és represa a partir del número 13 per part de Guansé, de manera que, sempre amb aquest crític com a curador, i amb voluntat de dimensionar les novetats en el camp de la prosa, es manté fins al número 60 de la revista (l'últim de la direcció de Rovira i Virgili) i esdevé, d'aquesta manera, una de les subseccions d'aparició més perllongada i regular de la *Revista de Catalunya*.

A la secció també hi trobem «L'Art» —o «Les Arts Plàstiques»—, redactada per Joan Sacs, la qual, amb una escassa irregularitat, apareix des del primer número de la revista fins al 76, que coincideix amb el final de la direcció de Soldevila, fet que en fa la subsecció més regular i veterana de la revista; «El Teatre», elaborada per Prudenci Bertrana i ja en l'època de la direcció de Soldevila amb la intervenció puntual d'Eduard Nicol; «El cinema», que apareix a partir del número 61, sent-ne els curadors Jeroni Moragues i Guillem Díaz-Plaja; «La Música», incorporada també amb la direcció de Soldevila i de què sempre té cura el músic Baltasar Samper; «La Cultura Física», amb la mateixa cronologia que l'anterior i confegida pels excursionistes Ignasi i Lluís Vidal i Guitart; la «Política Catalana», curada per Ferran Soldevila i introduïda també amb el seu relleu en la direcció de la revista; la «Política Internacional», incorporada en virtut de la mateixa circumstància i redactada per Manuel Brunet; «Economia», de la qual és responsable Reventós i Bordoy i que apareix en només sis números entre el setembre de 1930 i el març de 1931, i finalment les «Lletra de València» i «Lletra de Mallorca» que, amb Francesc Amela i Joan Pons com a titulars, respectivament, apareixen irregularment entre el setembre de 1930 i el març —«Lletra de València»— i el juny —«Lletra de Mallorca»— de 1931.

Quant a les temàtiques tractades

Ja hem apuntat que la *Revista de Catalunya* esdevé un aparador del tot transversal pel que fa a l'esfera de la cultura. Cal fer avinent en aquest sentit que també hi són abordats temes de ciència, per bé que, quan això s'esdevé, el seu tractament sol fer-se en virtut d'una mirada humanística.

Un dels motius recurrents en les pàgines de la *Revista de Catalunya* té a veure amb els models de cultura i civilització. Hi són plantejats, així és, en diversos moments, debats i propostes amb relació a determinats models de cultura i, més exactament, pel que fa a la cultura com a factor de civilització. Així, pel que fa a aquest marc de debat, veiem que Farran i Mayoral, fortament identificat amb una concepció classicista i humanista de la cultura, fa una apologia de l'«alta cultura» i de la unitat essencial del fet cultural que implica la ciència com una part d'aquest.¹² Aquest mateix autor i Joan Crexells fan, des d'aquesta visió humanista, unes defenses dels clàssics, llatins i catalans.¹³ Veiem, d'altra banda, que des de la revista s'endega una campanya de certa ambició a favor de models noucentistes d'organització social de Catalunya com són els que corresponen a la Catalunya-ciutat o al País-ciutat, de manera que entre els números 20 i 30 es fa una enquesta entre personalitats d'arreu de Catalunya amb relació a aquest model, del qual trobem formulada una idea sintètica i emblemàtica en el número 30, quan es proclama que «La Catalunya-ciutat és la ciutat espiritual catalana».¹⁴ També l'article de Nicolau M. Rubió i Tudurí intitulat «La qüestió fonamental de l'urbanisme: el país-ciutat»¹⁵ —la publicació del qual coincideix amb la del primer lliurament de respostes a l'enquesta referida i en què proposa una ordenació racionalitzada i a llarg termini del conjunt del territori català per tal de fer-ne un «país-ciutat»— se situa així mateix en el debat sobre l'ordenació i la construcció nacional de Catalunya d'acord amb un sentit noucentista.

¹² FARRAN I MAYORAL, Josep. «Cròniques catalanes. L'Alta Cultura». *Revista de Catalunya*, juliol de 1924, núm. 1, p.79-95. FARRAN I MAYORAL, Josep. «Cròniques catalanes. L'Alta Cultura». *Revista de Catalunya*, setembre de 1924, núm. 3, p. 291-292.

¹³ FARRAN I MAYORAL, Josep. «Cròniques catalanes. L'Alta Cultura». *Revista de Catalunya*, setembre de 1924, núm. 3, p. 288-298. Vegeu, així mateix: Z., «La rebentada dels grecs», *Revista de Catalunya*, juliol de 1925, núm. 13, p. 65-70.

¹⁴ ROVIRA I VIRGILI, Antoni, «Catalunya i Barcelona. I. La Catalunya-Ciutat». *Revista de Catalunya*, desembre de 1926, núm. 30, p. 561-566.

¹⁵ RUBIÓ I TUDURÍ, Nicolau M. «La qüestió fonamental de l'urbanisme: el país-ciutat», *Revista de Catalunya*, febrer de 1926, núm. 20, p. 131-135.

Els temes d'història de Catalunya són fonamentals en la *Revista de Catalunya* durant el període que tractem en aquest article. Hi ha, no obstant, una primera consideració a fer en aquest sentit. Es tracta del fet que la concepció de base —o el marc interpretatiu— de la història de Catalunya a què obeeixen els articles que versen sobre aquesta temàtica és presentista i «retrològica»; això és, reproduïx, en essència, el model interpretatiu de la història de Catalunya que, consagrat durant la Renaixença, concep el moment actual com de renaixement o redreçament de la pàtria o nació catalanes. N'estableix, per tant, la seva preeminència i, a partir d'aquí, concep l'època medieval com l'etapa de la plenitud pretèrita de Catalunya i projecta en el futur una nova plenitud de Catalunya en tant que coronació del moment actual de renaixement o reconstrucció. Tot plegat amb el benentès que, després de l'apogeu medieval, amb l'època moderna, Catalunya se sumeix en pregon període de decadència nacional. I tot això no treu —és important remarcar-ho— que la metodologia de la gran majoria d'historiadors que publiquen en la *Revista de Catalunya* dista prou de la de la historiografia catalana de la Renaixença, especialment pel que fa als seus autors més romàntics.

Indicativament, en la *Revista de Catalunya* hi col·laboren amb més o menys intensitat Rubió i Lluch i bona part dels seus deixebles dels Estudis Universitaris Catalans; tot just, doncs, l'anomenada generació noucentista d'historiadors i de filòlegs-historiadors: Jordi Rubió i Balaguer, Ferran Soldevila, F. Valls Taberner, Agustí Duran Sanpere, Lluís Nicolau d'Olwer i Ramon d'Alòs-Moner, Josep de C. Serra Ràfols i el seu germà Elies.

Dit això, pot destacar-se el medievalisme com una característica bàsica dels articles historiogràfics publicats en la *Revista de Catalunya*. Tant és així que àdhuc els articles de fons sobre literatura i art solen referir-se a l'època medieval. D'altra banda, un altre tret rellevant dels articles de temàtica històrica és la reivindicació feta de la Renaixença i de les seves personalitats emblemàtiques. N'és una mostra evident la sèrie d'articles de Carles Capdevila «Les grans figures del renaixement de Catalunya», dedicada a glossar les figures de Guimerà, Verdaguer, Maragall i Clavé. En són una manifestació, també, els articles dedicats a Marià Aguiló per part de Carles Soldevila, Octavi Saltor i Àngel Aguiló. Així mateix, obeeix a la voluntat de reivindicar els prohoms de la Renaixença l'article que el mateix Capdevila dedica a Oller, emmarcat en una secció deseixida. I finalment, poden atribuir-se a aquesta determinació els articles amb què Melcior Font tracta la Jove Catalunya, el Club dels Federalistes,

l'excursionisme catalanista, Mossèn Collell, *L'Avenç* i Junceda. D'altra banda, a l'efecte de conferir relleu i reivindicar el renaixement literari de Catalunya amb un sentit ampli, veiem que Tomàs Garcés publica un seguit d'articles en forma d'entrevista-conversa dedicats a Víctor Català, Joaquim Ruyra, Amadeu Vives, Pompeu Fabra i Bofill i Mates.

Pel que fa a alguns articles de temàtica històrica, s'hi perfilen unes línies interpretatives que cal consignar pel que tenen de representatives de corrents de pensament científic en voga en diverses disciplines durant les primeres dècades del segle XX. Ens referim, així, a enfocaments orientats a traçar la història de la constitució del caràcter o la civilització nacionals i a abordar temes d'etno(psico)història. Amb relació a aquests plantejaments, hom descobreix en alguns articles una certa concepció viva, orgànica, transhistòrica, de la nació, associada a una etno(psico)història nacional. També la geopolítica històrica, en voga abans de la Segona Guerra Mundial, la veiem reflectida en algun article. Pel que fa a aquestes perspectives, poden aduir-se articles de Valls Taberner, Carles Pi Sunyer, Batista i Roca i Lluís Duran i Ventosa.

Un altre camp temàtic important de la *Revista de Catalunya* és la literatura, i sobretot la literatura catalana. Hi ha diversos aspectes ben remarcables pel que fa a la crítica i l'orientació literàries efectuades per la revista. Un d'aquests és la necessitat reiterada d'un conreu molt més intens i regular de la narrativa en les lletres catalanes, i un altre de relacionat amb aquest és l'imperatiu d'obrir la literatura catalana a públics generals. D'altra banda, són significatives les censures i dissonàncies respecte del noucentisme literari expressades per Prudenci Bertrana i Rovira i Virgili,¹⁶ que contrasten amb les posicions implícitament més matisades de Tomàs Garcés. Del cert distanciament de la *Revista de Catalunya* respecte de la literatura noucentista en són exponents el relleu conferit i les crítiques favorables a les obres de Pla, Puig i Ferrer,

¹⁶ Limitem a dos els exemples d'aquestes prevencions. Es tracta, d'una banda, de l'article de Rovira i Virgili, «Àngel Guimerà (Apunts per a un estudi crític)». En aquest, el director de la *Revista de Catalunya* contraposa «l'altitud guimeraniana» amb el to baix dels poetes catalans noucentistes actuals: «Hi ha al Parnàs català d'avui una nombrosa i lluidíssima legió de poetes subtils, profunds, cultes i refinats, amb tres o quatre noms de primer rengle. Però rarament ens donen composicions d'alta volada. [...] Quin guany immens per a les lletres catalanes d'avui, si l'altitud guimeraniana hi exercís una influència poderosa!» (ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «Àngel Guimerà (Apunts per a un estudi crític)». *Revista de Catalunya*, agost de 1924, núm. 2, p. 107-108). I es tracta, d'altra banda, de la valoració que Domènec Guansé, en sintonia de fons amb la tesi de Junoy sobre la necessitat de crear un públic real, més o menys ampli, per a la literatura catalana, fa en el sentit que Josep Pla i Josep M. de Sagarra han contribuït sensiblement a obrir al públic general la literatura catalana (GUANSÉ, Domènec. «Cròniques Catalanes. Prosistes», *Revista de Catalunya*, març de 1925, núm. 9, p. 286-290).

Sagarra i Salvat Papasseit, i això per bé que d'altra banda també s'efectuen encomis de les obres de poetes noucentistes com Carner o López Picó. En un terreny concret, resulta il·lustratiu en aquest sentit que la revista publiqui, en el decurs de nou números, parts dels *Camins de França* de Puig i Ferrater,¹⁷ que editi una narració inèdita de Víctor Català,¹⁸ i que publiqui la narració de Pla «Cyrnus».¹⁹ En un altre ordre de coses, és oportú destacar que en alguns articles s'aborda el paper de la crítica literària en general i la necessitat d'una crítica potent amb relació a la literatura catalana, així com la dificultat de la professionalització de l'intel·lectual-escriptor català.

A la *Revista de Catalunya* també s'hi aborden diverses qüestions relatives a la llengua catalana. Una d'aquestes és la necessitat d'expurgar-ne lèxic espuri i d'altres formes impròpies. Un article fonamental en aquest sentit és «L'obra de depuració del català» de Pompeu Fabra, que reproduïx el discurs llegit per Fabra amb motiu de la inauguració del curs 1924-1925 de l'Ateneu Barcelonès.²⁰ També remet a aquesta necessitat el resolt encomi de Ramon Serra, corrector de *La Veu de Catalunya* i de la impremta Emporium, conclòs amb la hiperbòlica sentència que «si tinguéssim a Catalunya quaranta correctors com Serra i Toneu, gairebé podríem prescindir de portar a les Corts aquells quaranta diputats que hi va dur, l'any 1907, la Solidaritat Catalana».²¹ Incideix, així mateix, en aquesta inquietud el blasme del «català que ara es parla» i la defensa de la capacitat demostrada recentment pels catalans d'assimilar termes reintroduïts a través de la llengua literària feta per Farran i Mayoral en valorar la idea d'editar una biblioteca de clàssics catalans.²² També és indicativa en aquest sentit la dura censura que Prudenci Bertrana, crític teatral de la *Revista de Catalunya*, fa de la llengua utilitzada en el teatre popular català representat al Teatre Espanyol del Paral·lel barceloní, tota vegada que —remarca— «la dignitat de nostre idioma no hi guanya res en mans de traductors de vodevils, ni en les obres d'originalitat dubtosa que allí es

¹⁷ La publicació d'aquests fragments de *Camins de França* de Puig i Ferrater es fa en el decurs d'aquests números de *La Revista de Catalunya*: 26 (agost de 1926), 27 (setembre de 1926), 28 (octubre de 1926), 29 (novembre de 1926), 30 (desembre de 1926), 31 (gener de 1927), 33 (març de 1927), 35 maig de 1927) i 36 (juny de 1927).

¹⁸ CATALÀ, Víctor. «Una prosa inèdita de Víctor Català. Pròleg de la novel·la “Tragèdia de Dama Nisa”». *Revista de Catalunya*, setembre de 1926, núm. 27, p. 238-240.

¹⁹ PLA, Josep. «Cyrnus». *Revista de Catalunya*, maig de 1927, núm. 35, p.479-491.

²⁰ FABRA, Pompeu. «L'obra de depuració del català». *Revista de Catalunya*, setembre de 1925, núm.15, p. 251-262.

²¹ «Sagitari», *Revista de Catalunya*, agost de 1925, núm.14, p. 168-169.

²² FARRAN I MAYORAL, Josep. «Cròniques catalanes. L'Alta Cultura». *Revista de Catalunya*, setembre de 1924, núm. 3, p. 290.

representen amb un cert coneixement de l'ànima popular, però amb una orgullosa ignorància de tot el que serveix per a purificar i redimir un idioma».²³

Vinculada amb la depuració del català, hi ha un altra qüestió de lingüística catalana que també és tractada des de la *Revista de Catalunya*. Es tracta de l'obra de modernització del català literari menada per Pompeu Fabra i l'Institut, una obra que des de la *Revista de Catalunya* és reivindicada a través de diversos textos. Un d'aquests és el que Ferran Soldevila dedica a lloar la tasca de Fabra de «restauració científica de nostre idioma», i a ponderar-ne, més en concret, les seves *Converses filològiques*, atès que la seva condició de secció regular de la premsa diària confereix a aquesta obra una utilitat particular.²⁴ També resulta emblemàtic en aquest sentit el fet que Tomàs Garcés consideri «Carner, Riba i Fabra, els clàssics del nostre idioma literari».²⁵ D'altra banda, en la *Revista de Catalunya* es fan algunes al·lusions a la disputa entre normativistes i antinormativistes. Dues d'aquestes —amb fibló irònic i humorístic— apareixen en els dos primers números de la revista.²⁶

Una altra esfera temàtica rellevant de la *Revista de Catalunya* és l'art. Destaquen, en aquest ordre, els articles de Joan Sacs. S'hi aborden temes d'art de totes les èpoques i, si bé en les «Cròniques» hi predominen els d'art català i internacional contemporani, en els articles de recerca i reflexió de fons hi predominen els d'art català medieval.

També la filosofia ocupa un lloc destacat i sostingut en la *Revista de Catalunya*, en què col·laboren els filòsofs més destacats de la Catalunya del moment: Ramon Turró i els representants més excelsos de la generació de joves filòsofs de la preguerra: Joaquim Xirau, Joan Crexells, Jaume Serra Húnter, Joaquim Carreras i Artau i Eduard Nicol. La filosofia del coneixement i de la ciència, i la filosofia política, són els àmbits als quals corresponen la majoria dels articles. També hi és tractat en alguns d'aquests el

²³ BERTRANA, Prudenci. «Cròniques catalanes. El Teatre». *Revista de Catalunya*, juliol de 1925, núm. 1, p. 93.

²⁴ SOLDEVILA, Ferran. «Cròniques catalanes. La Història i l'Erudició». *Revista de Catalunya*, agost de 1925, núm.14, p. 412-414.

²⁵ GARCES, Tomàs. «Cròniques catalanes. Les Lletres. La poesia». *Revista de Catalunya*, febrer de 1925, núm. 8, p. 172.

²⁶ «Sagitari». *Revista de Catalunya*, juliol de 1924, núm.1, p. 73-74. «Sagitari». *Revista de Catalunya*, agost de 1924, núm. 2, p. 179-180. Finalment, també en l'ordre lingüístic, podria reportar-se el consell que Farran i Mayoral dóna a Carreras i Artau en el sentit que escrigui els seus treballs en català tota vegada que la llengua catalana és un valor de prestigi *per se* per a «moltes entitats sàvies estrangeres» (FARRAN I MAYORAL, Josep. «Cròniques catalanes. L'Alta Cultura». *Revista de Catalunya*, juliol de 1924, núm. 1, p.187).

tema del subjectivisme en la modernitat. D'altra banda, la revista també publica alguns articles de psicologia. Són remarcables els dedicats a Charcot i a Freud. I també és ressenyable l'article de Joaquim Carreras sobre psicologia legal-criminal.

Prova de la diversitat temàtica de la *Revista de Catalunya* és que també incorpora temes d'economia. En la revista hi col·laboren dos eminents economistes que havien estat, anys abans, exponents per excel·lència de la jove tecnocràcia noucentista vinculada a la Lliga Regionalista i a les institucions controlades per aquesta. Es tracta de Josep M. Tallada, que havia estat director del Museu Social i professor de l'Escola d'Administració Pública i de l'Escola d'Alts Estudis Mercantils, i de Manuel Reventós i Bordoy, alumne de Miquel Guardiola, que havia estat professor de l'Escola d'Alts Estudis Mercantils i de l'Escola d'Administració Pública, i que esdevindrà —nomenat l'abril de 1931— Director General de Comerç i de Política Aranzelària de la República. Del conjunt d'articles sobre economia publicats durant el període analitzat, poden reportar-se, per exemple, el de Tallada entorn de la depreciació de la pesseta i el comerç exterior espanyol o, d'ordre teòric, el confegit per Josep Pla a partir del llibre de Werner Stombart, *Els jueus i la vida econòmica*. En aquest article, Pla apunta l'origen del capitalisme modern com a resultat essencialment del «xoc de les característiques psicològiques específiques del poble jueu amb les condicions socials, històriques, climàtiques i altres de l'ambient nord-europeu», i hi destaca el paper de la «comercialització de l'economia» a través de la pràctica borsària, principalment, com a aspecte clau del desenvolupament del capitalisme modern.

La política catalana actual és un altre eix temàtic important pel que fa a determinats períodes de la *Revista de Catalunya*. Ho és, així, durant els primers números d'aquesta, i durant el període de la direcció de Ferran Soldevila. La reivindicació del catalanisme polític (o de l'acció política catalanista) és l'aspecte comú en tots aquests articles. Pla és el redactor principal dels articles de política catalana durant els inicis de la revista. Es tracta d'un conjunt de textos amb interès teòric i destacables, així mateix, amb relació a l'evolució ideològica i política de Pla. Quins són els temes forts d'aquests articles de Pla? Es tracta, d'una banda, de l'«hamletisme tràgic» del catalanisme i de Catalunya en general, en el sentit de la contradicció insidiosa entre la «subversivitat nacionalista» i l'acceptació final del poder extern. Es tracta, d'altra banda, de la falta d'«Autoritat» a Catalunya; això és, de la falta perniciosa d'una autoritat interior i col·lectivament interioritzada, una circumstància a què atribueix la particular virulència del problema obrer a Catalunya i la sobredimensió de

l'anarquisme en terres catalanes. Pla tracta, així mateix, del catalanisme burgès de la Lliga, al qual retreu la seva incapacitat per assolir la sobirania política de Catalunya tota vegada que està subordinat als interessos de la classe industrial catalana, d'una classe que qualifica de feble i poruga i això, sosté Pla, a despit que el catalanisme burgès hagi estat, certament, el primer de plantejar el plet català en termes polítics.

Finalment, la política internacional és l'altre marc temàtic important de la *Revista de Catalunya*. S'hi tracten temes d'actualitat com la crisi de les democràcies i l'emergència dels feixismes i el comunisme, l'imperialisme i la geopolítica, el final de la Gran Guerra i les noves fronteres, la laïcitat i la qüestió religiosa, les eleccions en diversos països europeus i el vot femení. També hi són tractades, especialment, i d'acord amb el que és l'interès d'Acció Catalana i del catalanisme en general d'aquest moment, qüestions relatives a la internacionalització del plet català²⁷ i a les minories nacionals a Europa.

Finalment, cal destacar la sorprenent marginalitat del dret, com a fet actual, en les pàgines de la revista en contrast amb el relleu del fet jurídic en el catalanisme de les últimes dècades del dinou i dels primers anys del segle XX.

Els objectius fonamentals de la revista

Pel que fa als objectius fonamentals de la *Revista de Catalunya*, se n'infereixen dos que són alhora concurrents. En primer lloc, una voluntat d'elevació i unificació «espiritual» de Catalunya, amb el benentès que el terme «espiritual», tan car als redactors de la revista, remet a la sublimació de l'acció cultural i enclou una poderosa eficàcia civilitzadora. En segon lloc, una voluntat nacionalitzadora, en la tradició del «Catalunya endins» pràtià, i amb l'objectiu de (re)construir la nació a través de la cultura i d'infondre aquesta col·lectivament.

²⁷ BARAS, Montserrat. *Acció Catalana 1922-1936*, op. cit., p. 376-379. BALCELLS, Albert. «Estudi introductor», op. cit., p. 29.

SOBRE «LA NOSTRA QUALITAT POSSIBLE»: LA REVISTA DE CATALUNYA DURANT LA GUERRA I L'EXILI¹

Maria Campillo (GELCC - Universitat Autònoma de Barcelona)

La *Revista de Catalunya* és la publicació cabdal de la Institució de les Lletres Catalanes durant la guerra. Sorgida de la necessitat de prestigiar una cultura amenaçada de totes bandes, i organitzada al llarg del darrer trimestre del 1937, la ILLC fou l'entitat cultural més acreditada d'aquells anys, i la *Revista de Catalunya* el seu vaixell insígnia. Així, davant la manca de paper que va afectar el 1938 tot l'àmbit de les arts gràfiques, la Secció d'Edicions de la ILLC va prioritzar la sortida del mensual per davant d'altres publicacions, inclosos els Premis de la Generalitat i algunes traduccions ja enllestides, com la de C.A. Jordana del *Tristram Shandy*. Això és prou significatiu, perquè la *Revista de Catalunya*, represa el gener del 38, va aconseguir de treure els dotze volums corresponents a aquell any, fèrriamment sostinguts, peça a peça, per Armand Obiols, el redactor en cap, que encapçalava també l'esforç dels col·laboradors, dirigit a procurar la continuïtat de la vida cultural malgrat les circumstàncies (o, precisament, perquè les circumstàncies reclamaven més que mai alguns esforços) i amb un interès de contingut que es manté número rere número. Una aposta per l'alta cultura que va determinar, en el moment fundacional, la represa del títol de la prestigiosa publicació desapareguda i, a més, l'acord (també significatiu) de seguir la numeració començada l'any 1924 per Rovira i Virgili. Així, aquesta etapa s'inicià amb el número 82 (any X, vol. XVI) i es va cloure amb el número 93, corresponent al desembre. Com que sortia el dia 15 de cada mes (i des de l'octubre s'anava retardant uns dies, pocs) el número de gener del 39, ja compost, va quedar a la impremta i fou destruït amb l'ocupació de Barcelona.

La publicació mantingué el format de l'època de Foix i una tipografia semblant, una mica més senzilla, però n'augmentà el nombre de pàgines. La coberta, a dues tintes, amb un boix que representa un dofí (obra de l'artista Josep Obiols, usat com a emblema en les publicacions de la ILLC) és, per dir-ho amb Domènec Guansé, «impressionant» pel seu equilibri entre elegància i simplicitat. Els col·laboradors d'aquesta etapa integren la plana major de la intel·lectualitat del moment, i el contingut inclou assaigs i estudis sobre les més diverses disciplines (història, economia, literatura, filosofia,

¹ Aquest text, elaborat expressament per a la jornada *90 anys de la Revista de Catalunya (1924-2014)*, condensa i sintetitza diversos treballs anteriors més extensos.

estètica, filologia); cròniques polítiques, culturals i ciutadanes en la millor tradició del gènere periodístic dels anys vint i trenta; crítica literària, molt informada, en proporció directa a l'especialització que caracteritza les signatures. Una qualitat que revelen, també, les notes i ressenyes de les novetats bibliogràfiques del camp humanístic i científic, amb una atenció molt marcada al panorama internacional. I un espai important dedicat a la creació literària, tant pel que fa a la poesia (Josep Carner, Carles Riba, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Pere Quart, Clementina Arderiu, Josep Lleonart, Agustí Esclasans) com a la narrativa. De fet, els millors contes de guerra del període (els de Xavier Benguerel, Mercè Rodoreda, C.A. Jordana o Francesc Trabal) van publicar-se a les seves pàgines. També un assaig fonamental, no ja dins el període de guerra sinó dins la dècada dels anys trenta, com és «Literatura i grups salvadors» de Carles Riba.

Per qüestions, precisament, de prestigi, hom acostuma a fer el paral·lel de la *Revista de Catalunya* amb *Hora de España*, radicada també el 1938 a Barcelona (s'hi va traslladar amb el govern de la República). Cal advertir, però, que la tercera època de la *Revista de Catalunya* no fou ni va voler ser *Hora de España*, entre d'altres coses perquè allò que va representar la revista més prestigiosa de la intel·lectualitat espanyola (un compromís molt directe amb el moment històric) era al Principat distribuït, l'any 1938, entre la *Revista de Catalunya* i el setmanari *Meridià. Setmanari de Literatura, Art i Política. Tribuna del Front Intel·lectual Antifeixista*. Es complementen, les dues, en representar la continuïtat compromesa com a una actitud combativa a través de dues formes d'engatjament, i en cercar l'equació vàlida entre la «defensa de la cultura» (perquè ningú no vol, amb el pretext revolucionari, llançar la criatura amb l'aigua de la banyera, sigui dit per entendre'ns) i el «compromís amb el moment històric», que les dues preconitzen des de territoris diferents. I és significatiu, un cop més, el fet que les dues comparteixen la majoria de signatures, però responen a orientacions diferenciades, tenen funcions complementàries i exemplifiquen la diversificació ideològica del front cultural català i, també, la diversificació d'iniciatives que caracteritza l'actuació dels escriptors, especialment el darrer any de la guerra. Un any i un context en què l'amalgama que hom denomina, per simplificar, la «cultura catalana» ha de tenir, si us plau per força, un caràcter de refundació en unes noves circumstàncies: les de l'amenaça de liquidació amb la victòria franquista, en primer lloc; però també les de dissolució del seu caràcter a causa del sectarisme d'un o altre partit decidit a imposar il·luminades revolucions culturals (depuracions estètiques incloses) en plena guerra, o fins i tot per la mateixa incomprensió del govern de la República, ara a Barcelona.

És en aquest sentit que la *Revista de Catalunya* resulta un exponent del compromís majoritari dels intel·lectuals amb la continuïtat cultural (l'extensa recepció de la premsa catalana de diferents partits coincideix a destacar allò que, en paraules de Rafael Tasis, representa «l'exigent criteri de perennitat»). Va ser, alhora, el resultat més visible de la ILLC i el producte més prestigiós del front cultural català. I prenc l'expressió «front cultural» —que he usat i he fet circular a bastament— de l'article (de títol i contingut ben revelador) de Lluís Nicolau d'Olwer que encapçala el primer número d'aquesta etapa: «Un altre Front».

Doncs bé, la projecció que aquest model politicocultural té en el primer exili, durant la Segona Guerra Mundial i després de la victòria aliada, s'explica per diversos factors; entre d'altres la necessitat, en aquesta etapa, d'un alt grau d'equivalència entre política i cultura en una societat dispersa i sense poder polític real. Les seves derivacions comprenen molts fronts, prou complexos en el molt complex panorama polític de l'exili; però alguns paradigmes de la seva evolució i del seu fracàs final es troben vinculats, d'alguna manera, a la *Revista de Catalunya*, i al seu principal valedor durant la guerra, Armand Obiols.

Així, la voluntat de ressuscitar la publicació a França ens apareix vinculada a la reconstrucció de la Institució de les Lletres Catalanes a l'exili, un propòsit d'un dels membres de la seva direcció, Francesc Trabal (cap del Secretariat de l'organisme) i del mateix Obiols. De fet, el propòsit és anterior al pas de frontera, com revelen uns acords (consignats en acta) que es prenen a Agullana en plena desfeta i que es formalitzen a partir del mes de febrer del 1939 al refugi de Tolosa de Llenguadoc. Al primer exili, i segons la documentació d'arxiu que hem pogut exhumar, la divisió de funcions entre els dos escriptors segueix essent la mateixa que durant la guerra: mentre Trabal «gestiona», Obiols està pensant ja a muntar una publicació que, fet i fet, pel format (tipus llibre, mensual, d'unes 200 pàgines), el cos de redacció i la nòmina de col·laboradors, sembla calcada de la *Revista de Catalunya*. Aquest projecte apareix vinculat a una proposta del Centre Català de Santiago de Xile, el qual, a instàncies de Trabal, va proposar als escriptors de la ILLC una revista de difusió de la cultura i de les lletres catalanes que no arribà a port i, en principi, havia de tenir un objectiu diferenciat del de la *Revista de Catalunya*, que el grup de la Institució també té el propòsit de treure, segons explica Trabal en una carta a Carles Pi i Sunyer:

En la darrera reunió de la Institució de les Lletres Catalanes, celebrada a Toulouse, per unanimitat convinguérem a acordar el nostre criteri respecte a la gran conveniència de fer sortir novament, on fos, la *Revista de Catalunya*. Entre la revista que podrien finançar els catalans d'Amèrica i la *Revista de Catalunya*, la cultura catalana tindria assegurada la veu a l'exterior. I una col·laboració amplíssima aplegaria tots els valors que són actualment fora de Catalunya. Fóra l'enllaç efectiu de tots plegats. I estem disposats, tots, a seguir la publicació del portaveu de les lletres catalanes de la manera que sigui, tant si és pagada la col·laboració com no, i encara que ens costés tota mena de sacrificis.

Hem de tenir en compte que, ací, l'interlocutor és Carles Pi i Sunyer, i això no és banal, atès que parlem de qui havia ocupat la Conselleria de Cultura des del canvi de govern de juny de 1937 fins al final de la guerra i que havia representat, com he postulat sempre i acabo de recordar fa un moment, la possibilitat de refundar, en una nova orientació i en circumstàncies extremes, les relacions entre política i cultura. La correspondència d'Obiols i Trabal amb l'exconseller durant l'any 1939 palesa que el cap del Secretariat de la ILLC, traslladat a Roissy-en-Brie a l'abril, mira de reconstruir la Secció de Revistes (Rovira i Virgili, Serra i Hünter, Ferran Soldevila, i Obiols com a redactor en cap) tot i la dispersió dels seus membres. Trabal mostra, així, des de la nova residència, la voluntat de continuar treballant en una direcció col·lectiva i articulada als projectes institucionals. Cosa que s'evidencia encara el juny (quan es comencen a concretar les perspectives del viatge d'un grup d'escriptors a Xile) en el propòsit de portar una delegació de la tot just incipient Fundació Ramon Llull «a Santiago o per allí on fóssim destinats, una vegada arribats a Amèrica. Podríem servir la Fundació des d'allí». O en la carta col·lectiva adreçada a l'Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana de Buenos Aires, signada per Trabal, en la qual en nom de la ILLC i com a Secretari General, comunica que la Institució de les Lletres «integrada per quinze membres, secretariat i col·laboradors, té el propòsit de continuar, malgrat el desastre recent, la seva obra».

Les coses no aniran exactament així, però convé remarcar l'esperit de «disposició permanent» que denoten aquests i altres papers (lletres i informes detallats a Pi i Sunyer) que revelen una molt alta consciència de grup capdavanter (de «grup salvador», si es vol dir amb la formulació ribiana del 38) que té la voluntat de restaurar, fora del territori, la funció que atribueixen a l'intel·lectual i a l'escriptor en una situació de crisi. I de fer-ho en estreta col·laboració amb un poder polític que, representat, pel

que fa a la cultura, per l'exconseller Pi i Sunyer, sembla que té molt clara la importància de la vida cultural a l'exili i el sentit de continuïtat i de vigència que hi poden donar els escriptors; un sentit que es resumeix en la formulació pisunyeriana de caràcter metonímic «a l'exili Catalunya és per damunt de tot la llengua».

Així, en un primer moment i fins a la primavera de 1939, enmig del col·lapse provocat per la sortida, semblava que es mantindria l'estructura heretada de l'últim any de la guerra. Pi i Sunyer, Conseller de cultura *de facto* (recordem que el darrer govern de la Generalitat havia quedat dissolt, encara que no de forma oficial i amb l'oposició del PSUC, abans de travessar la frontera, i totes les competències executives quedaven concentrades en la Presidència de la Generalitat), continuaria essent el màxim responsable de l'aparell cultural a l'exili i comptaria amb els quadres anteriors. Entre ells, senyaladament, amb la Institució de les Lletres Catalanes, que hauria de reforçar les seves competències i adaptar-les a unes circumstàncies completament noves. Unes circumstàncies que, d'una banda, havien de prioritzar les formes de continuïtat cultural i, de l'altra, feien necessària l'ampliació dels contactes exteriors ja establerts durant la guerra (amb els grups occitans, nuclis universitaris, PEN Club, enllaços amb els catalans d'Amèrica, etc.). És encara dins d'aquest context que Obiols es dirigeix a Pi i Sunyer per plantejar l'orientació de la *Revista de Catalunya*, que hauria de ser, com la de l'any 38, escriu, «de gran categoria». I és que l'un i l'altre comptaven que el mateix Pi tindria una participació molt directa en la Fundació Ramon Llull, com a cofundador que fou, amb Antoni M. Sbert i Lluís Nicolau d'Olwer, d'aquest organisme, creat a París abans de marxar Pi a Londres l'abril del 39.

No va ser així: algunes causes de diferents ordres determinaren que a la plataforma catalana més representativa —en el terreny polític i en el cultural— del primer exili, predominés el model Sbert, prou discutit des dels àmbits més diversos, sobre el model Pi i Sunyer, força més integrador i força més pròxim als escriptors; entre d'altres coses perquè en el seu pensament polític va atorgar, sempre, una gran importància al que anomenava «el sector cultural», i no només pel que pogués tenir d'emblemàtic o de prestigiós (d'avalador en l'àmbit polític, per entendre'ns), sinó realment, cercant una relació en la gestió política i sobretot «una coincidència en el superior objectiu i pensament». Cosa que és a bastament demostrada, fins al punt que, per exemple, un dels textos emblemàtics del primer exili, el discurs de Josep Carner als Jocs Florals de Mèxic de 1942 (aquell que estableix la situació de l'exiliat a través dels versos de Jordi de Sant Jordi: «Desert d'amichs, de béns e de senyor,/ en estrany loch y

en stranya contrada...»), constitueix una resposta precisa a una demanda de Pi i Sunyer en pro de la unitat efectiva dels catalans dispersos i a propòsit de la primera crisi del Consell de Londres.

Així, l'agost del 39, Obiols escriu a Pi des del refugi de Roissy-en-Brie:

He parlat amb Sbert de la *Revista de Catalunya*. En principi, hi ha el propòsit de publicar el primer número el mes d'octubre i Sbert m'ha dit que preparés l'original. Potser tot plegat és una mica vague encara, però com que crec indispensable que la *Revista* es publiqui m'he posat immediatament en acció. Caldria que la col·laboració fos, sobretot en els primers números, de gran categoria.

Al novembre del mateix any, Sbert comunicava a Pi i Sunyer el projecte de composició de la revista, el Consell de Direcció (Presidit per Pompeu Fabra i format per Josep Pous i Pagès, Pere Bosch-Gimpera, Pau Casals, Ventura Gassol, Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Pi i Sunyer, Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila i Jaume Serra i Hünter; amb Sbert de Secretari i un lloc, també, al Comitè de Redacció, que incloïa Pous, Riba, Rovira, Serra i Hünter i Soldevila) i, també, que havia proposat Obiols i Josep Miracle «per a la secretaria de redacció i proves, respectivament». Obiols va començar, així, el primer de desembre, quan una part de l'original del segon número ja era a la redacció, a treballar a la quarta època de la *Revista de Catalunya*, que comprèn del número 94 al 98, del desembre de 1939 a l'abril de 1940. El que havia de ser el número 99, el dedicat a Joan Lluís Vives i l'Humanisme, va quedar en premsa amb l'ocupació alemanya de París, com hi havia quedat el de Barcelona.

Al primer número, una declaració sense signar, però força ribiana, expressava el sentit d'una publicació que aspirava, diu, «a continuar una cultura interrompuda transitòriament i a recollir en les seves planes l'esforç dels catalans escampats avui pel món en tots els ordres de la coneixença». I conclouia: «Arreu on el pensament català és expressat en el seu verb propi, Catalunya és present en la seva substància eterna».

Durant aquesta primera etapa de París, malgrat que el Consell de Direcció incloïa una gran part dels titulars de la Institució de les Lletres Catalanes, amb absències naturals (Rubió és a Barcelona) i afegits «polítics» (Pau Casals), i malgrat que la llista (teòrica) de col·laboradors és llarga i francament heterogènia, els números no acaben de tenir la cohesió que tenien els del 38, i s'aguanten a base d'unes determinades col·laboracions (les de Riba, Rovira i Virgili, Soldevila, bàsicament), la qual cosa porta

a pensar que, realment, falta força gent de pes. L'absència de Carner, que havia donat un fragment de *Nabí* a la del 38, és senzillament clamorosa, i també la de molts que formien les seccions fixes de cròniques o ressenyes.

En aquesta etapa falta gent i, probablement, pel gust obiolesc en sobra d'altra. Potser és una impressió personal, ho he dit d'altres vegades, però em costa de creure que Obiols, com a secretari de redacció a l'ombra (no consta ni en el Comitè de Redacció), hagués acceptat en circumstàncies normals, ell tan curós d'aquestes coses, la llarga «Elegia a Venus» de Ventura Gassol (és només un exemple) al costat (literalment) de les cinc primeres «Elegies de Bierville» de Riba. Algunes prevencions havia de tenir amb el Comitè de Redacció, del qual forma part Sbert (que, al seu torn, es queixa del secretari), per no sentir-se del tot satisfet dels resultats, com confessaria a Jordana en una carta del 47, en què li demana col·laboració per a la nova represa de la *Revista de Catalunya*, «que com deveu recordar menà vida poc gloriosa a París l'any 40 i morí a Mèxic amb un número que semblava la seva hòrrida caricatura: a les mans d'Antoni Maria Sbert, és clar, havia de morir amb cara d'estrangulada».

Es refereix Obiols al número triple 99-101 (gener-març 43), del qual encara diria altres coses. En una carta a Nicolau d'Olwer, publicada per M. Capdevila, Obiols escriu: «No he oblidat —qui podria, valga'm Déu, oblidar-lo?— el fascicle que Sbert confeccionà a Mèxic, fascicle que en la història de la *Revista* assumeix la funció del racó dels mals endreços. Bigarrat i complex com si la *Revista* ens hagués comès una infidelitat amb el *Calendari del Patufet*, de contingut tan abundant, heterogeni i absurd, no podia sinó ésser únic: aquella vegada la *Revista* devia morir d'indigestió».

És clar que Obiols, que té una mentalitat crítica molt afinada, domina el discurs «a la contra»: és a dir, manifesta més com no vol que siguin les coses que no pas com vol o voldria que fossin, i com que està permanentment «contra la felicitat a Lil·liput», per dir-ho amb J.M. Balaguer, es posiciona constantment (des de sempre) contra l'«obra mal feta», contra la banalitat o la vulgaritat, els horitzonts limitats, contra la inadequació entre acció i finalitat de l'acció, o contra determinades formes de l'exabrupte. A més de sofrir una franca repulsió personal per les diferents manifestacions d'allò que considera «primari». Tot això, en aquesta etapa, es percep sobretot en els epistolaris que hem pogut exhumar de diferents arxius, i la *Revista de Catalunya* se situa al centre d'aquest seu discurs, francament brillant.

Per exemple, en una llarga carta a Pi i Sunyer (aleshores a Montevideo), a la qual em tornaré a referir més endavant, acusa Tarradellas de «primari» i ho diu,

naturalment, des de la crítica al que creu una incapacitat del dirigent per fer-se càrrec de la importància del binomi política-cultura a l'exili. És a dir quan Tarradellas, en plena crisi governamental, i pel que fa a la nova etapa de la *Revista de Catalunya*, la del 47, el fa sentir a ell (a Obiols, i cito literalment) «en la posició del terrissaire que veu entrar a la botiga un furiós amb un garrot», perquè, de fet, escriu, Tarradellas considera la revista «un abscess de bizantinisme a extirpar».

Correlativament a la part de crítica que correspon als polítics, tampoc no creu Obiols que, pel que fa a la part del binomi que és responsabilitat dels escriptors, les circumstàncies permetin de fer passar bou per bèstia grossa: ni en el sentit d'una literatura «improvisada» que obtingui una disculpa en la precarietat ambiental, ni tampoc en el d'un rearmament antiintel·lectualista com el proposat pel grup dels *Quaderns de l'Exili*, «el Pomell de Coyoacan», que els diu. Crec que, en aquests anys, el susdit «pomell» constitueix un punt fort d'inflexió en la construcció obiolesca de la antiimatge del model d'intel·lectual i del model literari que convé en circumstàncies extremes. Les dues formes, la dels improvisadors i la dels rupturistes (per usar el terme que fa servir Jordi Castellanos), serien contràries a «allò que cada avinentesa reclama»: i si l'avinentesa del 36-39 havia reclamat una posició de no ajupiment amb determinades formes de la immediatesa o de l'estricta contingència, l'avinentesa de l'exili reclama, justament, un rigorós esforç de reconstrucció cultural i, també, de representació de tota una cultura (que, al seu torn, reflecteixi la imatge del país) en l'únic espai que la fa possible. I difícilment es pot reconstruir res amb una liquidació de la tradició immediata com la que suggereix la coneguda polèmica sobre els òsides, com difícilment pot reflectir-se adequadament la imatge d'una cultura a través de la improvisació dels mers verbalitzadors de les emocions primàries —per legítimes que siguin aquestes emocions— o, per dir-ho amb Carner (en l'article que obre l'etapa del 47 de la *Revista de Catalunya*), amb «un simple sometent de bones voluntats».

La crítica d'Obiols a la premsa de l'exili va per aquest cantó: hi superposa, al desconcert que li produeix la preponderància de determinats noms (Roure-Torent, Jaume Terrades) en aquestes publicacions, una desqualificació gairebé total. En carta a Fermí Vergés afirma: «El conjunt és bigarrat, però un corrent subjacent d'improvisació candorosa, de pedanteria satisfeta i, en darrera anàlisi, d'analfabetisme, li dona una esplèndida unitat». Però creu (i això és important) que aquesta imatge no correspon a la realitat i que prospera, diu, «a conseqüència de moltes inhibicions»; un aspecte, aquest, que repeteix a diversos corresponents a qui demana col·laboració. En canvi, creu, «La

Revista de Catalunya, feta amb un esperit encara més exigent que a Barcelona, pot servir per a donar una idea del nostre país bastant més honorable i, en realitat, més justa».

Quan escriu això, Obiols es troba ja en unes noves condicions, com a redactor en cap de la sisena represa de la *Revista de Catalunya*, la del 47; condicions, «en principi», similars a les de l'etapa del 38, que constitueix, amb aquesta segona de París, potser les dues més brillants de la publicació. Perquè, en efecte, alliberada França i constituït el 14 de setembre de 1945 el primer govern de la Generalitat a l'exili, sota la presidència de Josep Irla, es prengué l'acord, al setembre del 46, de reprendre la revista a París, amb un Comitè de Redacció format per Fabra, Carner, Just Cabot i J. Torres-Ibern (el qual representava l'organisme Cultura Catalana), i explícitament posat sota la direcció d'Obiols, que ara sí que consta als crèdits com a redactor en cap. Una represa, però, que no arribà a un any. Com han explicat detingudament M. Capdevila i F. Vilanova, el finançament de la publicació va acabar lligat gairebé exclusivament a una política de subvencions que va fallar amb la crisi del govern Irla (iniciada al novembre del 47 amb una carta de dimissió de Pi i Sunyer, que embarcarà cap a Amèrica, i culminada el 22 de gener del 48 amb l'anunci del President de dissoldre el govern de la Generalitat a l'exili), i això representà la sentència de mort per a la revista. Al problema de les vendes i de la distribució, s'hi afegí la manca de suport institucional per part dels nous responsables, en especial Tarradellas, que no sembla gaire partidari de la continuació.

El relat que fa Obiols a Pi i Sunyer de les reunions que afecten aquest procés, en l'extensa carta d'onze folis a un espai escrita al febrer del 48, quan acaba de sortir el tercer número, el 104 (que era compaginat des del desembre), constitueix un paradigma i manifesta tant els fets externs com la sintaxi profunda que els motiva. És una narració detallada, incisiva, esplèndida des del punt de vista literari, sobre la crisi del govern de la Generalitat a l'exili i les seves conseqüències sobre el funcionament de la *Revista de Catalunya*.

Les dificultats de la publicació, els problemes tècnics (d'impressió, d'emmagatzematge, de distribució), alguns atribuïbles a les condicions de la postguerra parisenca i, especialment, els econòmics, subsidiaris en part dels polítics, han estat prou escatits per Capdevila a propòsit de la correspondència d'Obiols amb Rovira i Virgili, solcada d'anècdotes significatives. No té sentit tornar-hi. Insistim, però, en el rigor que caracteritza els tres números (102, 103, 104), trimestrals, que van arribar a aparèixer

entre l'abril i el desembre del 47. Un rigor intel·lectual paral·lel a l'esforç personal de seguiment de tot el procés de cada número. La revista exigeix, escriu Obiols a Pi,

una atenció incessant i un treball molt meticulós. Sobretot ara, al cap de nou anys d'exili, que va una mica a contracorrent de les tendències que predominen —pessimisme i desesma. Efectuar totes les operacions necessàries a la seva confecció i distribució, de la demanda d'originals fins al transport dels paquets a Correus, és com treballar al fons d'una mina. La meitat del treball és inútil. L'eficàcia pràctica de l'altra meitat, aleatòria. I, totes dues, invisibles.

Però és, precisament, la necessitat de «prossequir» que dóna sentit a l'operació *Revista de Catalunya*. La correspondència Obiols-Carner, recentment apareguda en la magnífica edició de J. Marrugat, proporciona dades molt importants sobre la història interna d'aquesta etapa de la *Revista*; i de la seva crisi, de la qual el redactor en cap es plany amargament, tot i manifestar que no dramatitza «per pudor i per metafísica». Tots dos, Carner i Obiols, formen part aleshores de la redacció de la revista i volien fer-ne, en paraules de Carner, «l'expressió dignificada de tota la nostra qualitat *possible*». Però la represa, que no arribà a un any, es veié condicionada per qüestions pragmàtiques, especialment econòmiques, que duen Obiols a la percaça de subscriptors, de subvencions i de mecenatge (Joan Miró, per exemple, donà una pintura) i a una defensa de la seva gestió dels comptes que devé una magnífica autodefinició: «tot i que tinc fama d'extravagar i de negligir, extravago molt poc i no negligixo res».

Expliciten aquestes cartes, també, la confluència absoluta d'Obiols amb els principis propugnats per Carner en l'editorial «Represa», que obre el primer número d'aquesta etapa (el 102): exigència, universalitat i lleialtat per substituir «l'estrall causat per agressors i envilidors» i compensar manta expressió merament testimonial pròpia de la vida cultural desarrelada. Així, Carner es mostra satisfet perquè la *Revista de Catalunya* «No provincialeja ni felibreja, dóna una impressió de dignitat i d'acurament». A diferència del cartell dels Jocs Florals del 48 (París), els molts premis del qual els donen, segons Obiols (i ell i Rodoreda en resultaren premiats), «un aire de tòmbola humanitària que seria molt escaient, si es celebressin en un llogarret [...] Tinc la vaga impressió que els nostres companys de causa es pensen que organitzen un ball d'envelat [...] Massa pintoresc». Judici que revertí, al seu torn, en el discurs de Carner, als mateixos Jocs, sobre la necessària aspiració a l'excel·lència literària.

Aquest rigor exigeix, en primer lloc, una ajustada selecció dels col·laboradors. Obiols no es cansa d'insistir-hi a tots aquells a qui demana textos. En aquest sentit escriu a Jordana:

Si bé encara no m'ha estat possible de publicar mitja dotzena de pàgines genials, em sembla que he pogut evitar de publicar-ne unes quantes dotzenes de deplorables. Cosa avui, fet i fet, ben meritòria. L'exili ha suscitat vocacions de poeta tan indecoroses com la de Rovira i Virgili, però, en compensació, ha minvat les possibilitats de qui-sap-la gent que prometia [...] I ja no cal que us digui com us planyo quan veig que heu de dipositar la vostra prosa àtica entre els esmerços de Francesc Madrid, Bandranes i Palà i altra gent de mal viure.

I el rigor exigeix, en segon lloc, una alta cura en el tractament dels originals: palesa, per exemple, en la correspondència amb Rovira i Virgili (que si no li mereix crèdit com a poeta, li'n mereix molt com a historiador i com a corrector de proves fiable), amb qui comenten el contingut de certs articles, detalls de correcció, etc. Fins i tot acorden de censurar alguna cosa encarregada i no prou acabada. També a Pi i Sunyer demana Obiols trameses de poesia de Clementina Arderiu i de Rosa Leveroni, i afegeix: «tinc un llarg fragment del poema "Montserrat" de J.M. de Sagarra, però cada dia estic menys decidit a publicar-lo: el bo i el dolent no hi són juxtaposats, com Déu mana, sinó imbricats d'una manera tan estreta que és un problema gairebé insoluble de donar-ne, per breu que sigui, un tros completament vàlid». I això no és res comparat amb el que li escriu a Carner sobre aquest poema, que defineix com «una vasta elucubració d'arrencaqueixals en deliri». I arriba a parlar, a propòsit del número 105 (el que no arriba a sortir), de com se li va revelant l'«estructura profunda» de la revista.

Com exigeix, també, el rigor, un determinat tracte amb el públic lector, per bé que la dissociació entre oferta cultural i expectatives de la demanda pugui sentir-se més forta a l'exili. Com explica a Nicolau d'Olwer al novembre del 47, «El vuitanta per cent de subscriptors que tenim a França no hauria, a Barcelona, ni remotament pensat a subscriure's», però creu que igualment s'ha de fer l'esforç per evitar que la revista basculi cap a la banalitat «per la influència del públic que ara ha de satisfer, públic que no és exactament el que Déu destina a les publicacions d'aquest ordre».

Un to general d'exigència que, en definitiva, com havia afirmat el 46 fent seves les nocions expressades el 1938 per Riba a «Literatura i grups salvadors», confereixi a

la publicació «una funció d'estímul» i serveixi per «operar una mobilització i una jerarquització de valors cada dia més necessària. En el fons es tracta d'una veritable operació de *sauvetage*». Aquests principis són també els que reflecteix l'esmentat editorial («Represa») de Josep Carner,

Tres lemes animen sobretot els continuadors. L'un és el de l'exigència. Si la nostra revista ha d'ésser l'expressió de tota la nostra qualitat *possible* caldrà que ella es sotmeti a normes rigoroses de selecció. No podríem arribar a gaire o gens alligonament dels propis i de desvetllament de l'interès dels estranys amb un simple sometent de bones voluntats. L'excel·lència no és pas fàcilment abastable, però tot ço que no en mostri una guspira serà insignificant i ventís. A l'actual depressió ens pertoca d'oposar-li una reacció de veritable exemplaritat, en el major grau que ens serà faedor: sense aqueixa tenacitat sancionàriem una regressió infortunada, seríem un butlletí de la decadència.

Els mesos que va durar la segona etapa de la *Revista de Catalunya* a París van representar l'oportunitat de contribuir a aquesta imatge de la cultura catalana a l'exterior, però Obiols va suportar malament el fracàs d'aquesta expectativa. Escriu a Pi en la llarga carta ja esmentada:

Allò que m'irrita, allò que em fomenta aquest afany de denigrar que, àdhuc vestit d'ironia, estic segur que trobareu repel·lent, és, amic Pi, la indiferència, la frivolitat, la tendència cap al minúscul, la incapacitat de veure més enllà de les circumstàncies [...] Per a mi Catalunya és una idea platònica a realitzar, no una història banal i depriment a reprendre ni un estret país poblat de gent molla i, a estones, una mica convulsa, administrable amb aquella ombra d'imaginació creadora que basta als administradors de propietats. Allò que m'esborrona és veure que hi ha infinitament més de fervor i de sensibilitat per a les coses transcendents en l'exiliat que enceta la novena anyada del seu calvari tallant pins a les Landes o menant una vida absurda en un suburbi glacial que no pas en la mitja dotzena d'administradors d'infinitesimals, de doctrinaris del no-res, de tàctics del buit que ací els representen i els maniobren sense comprendre que si avui, a París, hi ha encara un vestigi de Generalitat i espectres de partits i conclaves de possibilistes és perquè una generació d'homes una mica desorbitats aconseguí d'inserir difícilment dues o tres idees en un país que per fluïxesa radical ja tenia un perfil de província. Però aquests empelts són inestables. Sense Estat que pugui precipitar-la en nació, Catalunya estarà sempre a punt de convertir-se en un país inhabitable de mestissos agres i sense estil si aquells que tenint a l'abast, a una cruïlla de l'atzar, els

recursos indispensables, àdhuc si són mediocres, no els utilitzen per a refer l'operació. L'afer de la Revista és un detall, però un detall que revela, un símptoma. Com que jo cada dia crec més que li pertocaria una funció eficient, sóc infinitament més sensible a la indiferència que afiguro a contraclaror en els elogis formals i en la casuística dels qui l'haurien d'assegurar. Indiferència que quan s'altera a còpia d'insistències meves es coagula una mica en hostilitat. He rebut cartes de minyons que es subscriuen i que em pregunten si poden pagar la subscripció a fi de mes: aquests minyons fan, sense jactància, un sacrifici superior al que fins ara ha fet la Generalitat, i, segurament, molt superior al que ara està disposada a fer.

Del punt de vista pragmàtic, és significatiu veure l'abast del canvi que implica el pas de l'òrbita Pi i Sunyer a l'òrbita Tarradellas. Des de l'ideològic, l'important és la relació d'aquestes actituds amb les de Josep Carner, amb qui iniciaren, a meitat del 48, una mobilització financera a la recerca de subscriptors, convençuts tots dos de la necessitat de salvaguardar la plataforma que havia de ser, com havia escrit Carner, «l'expressió dignificada de tota la nostra qualitat *possible*». El mateix any, el Príncep, en el Discurs als Jocs Florals de París, aconsellava als catalans de l'exili, als de l'interior i «als que vindran i que no em serà mai donat de conèixer»:

Voldria que guardessin l'aspiració vigilant, mai del tot satisfeta, vers l'excel·lència. Vull dir-los que els pertoca d'atènyer el nivell exigent de les grans literatures i de les altres ciències. Demano l'enduriment de la crítica, demano l'extinció dels últims rastres possibles d'una benevolença provincial, que és un afront tan perillós, si fa no fa, com la mateixa persecució. En les ciències, en les arts i en les lletres catalanes, torregen noms eminents que comprometen a qualitat la nostra honor col·lectiva.

Per la seva banda, Obiols, encara a l'agost del 48, parla en una altra lletra a Pi i Sunyer del número que té entre mans (el que havia de ser el 105) «compaginat i corregit», de les visites amb Carner a persones de París, de Tolosa, de Perpinyà, per recabar cobertura econòmica; de les corresponsalies que proposa per a Buenos Aires, Xile i Veneçuela, dels paquets dirigits a Barcelona i encallats a la frontera, que de poc no són objecte d'un registre. Diu que, per al número següent, espera la segona part d'un assaig d'ell (de Pi i Sunyer), que ha rebut poemes de Riba i Clementina Arderiu, un conte llarg de Jordana, i espera originals de Marià Manent, Ferran Soldevila i Bofill i Ferro. I afegeix, contra tota

evidència de les possibilitats de continuació: «La Revista podria ésser una cosa tan admirable i tan decisiva!».

El número 105, muntat a Barcelona i imprès a São Paulo, no arribaria a sortir fins a desembre del 1956, en una situació d'anormalitat que Riba denunciava a l'editorial. Encara, espaiat per més d'una dècada, el 1967, un altre intent, el 106, finançat per Dalmau Costa, veié la llum a Mèxic. Els seus promotors i curadors, Albert Manent, Joaquim Molas i Rafael Tasis, van mirar de reactivar, amb col·laboradors notables, un nivell d'exigència que no va trobar l'equivalent en la continuïtat. I és que confeccionar revistes a l'interior per publicar-les a Mèxic només feia evident la irregularitat d'una situació que no permetia aspirar a cap virtualitat qualitativa mentre continués vigent la ja aleshores antiga màxima de Josep Carner: «Res no dura, llevat de Franco».

LA REPRESA DE LA *REVISTA DE CATALUNYA* PER OBRA DE MAX CAHNER

Jordi Malé (Universitat de Lleida)

I

Abans de parlar del procés de represa de la publicació de la *Revista de Catalunya* ja en període democràtic i del paper que hi jugà Max Cahner, cal dibuixar el panorama sociocultural i sociolingüístic català a la postguerra, especialment des de mitjan anys 60, quan va deixar de publicar-se la revista a l'exili.

La situació del país —limitant-lo al Principat— durant les dues primeres dècades després de la guerra, abolits l'Estatut d'Autonomia i totes les institucions catalanes, és prou coneguda: persecució de la llengua, censura, repressió, i un llarg i penós etcètera, dins el qual cal incloure la prohibició de l'ús del català en l'ensenyament. Una de les conseqüències d'aquesta política aplicada pel franquisme va ser que, no sols les generacions de la postguerra, sinó ja les dels anys trenta, que amb prou feines si havien pogut tenir una certa escolarització en català, es veiessin privades de tot contacte lector amb la llengua catalana.

Caldrà esperar fins passada la mort de Franco, durant el curs 1978-1979, perquè s'instauri a Catalunya l'ensenyament obligatori del català, mitjançant un reial decret de 1978. Ensenyament *del* català, encara no ensenyament *en* català, el qual, tot i que el decret el preveia, no es començarà a generalitzar fins passades les primeres eleccions dites autonòmiques de 1980.

Quant a l'ús social de la llengua, malgrat totes les prohibicions es mantingué viu i actiu en l'àmbit privat.¹ Ara: durant el franquisme es produí una immigració massiva, potenciada per l'Estat, que canvià la fesomia lingüística del país i obrí un nou escenari per al conflicte de llengües i identitats. No fou la primera immigració, la dels anys quaranta i cinquanta, la que resultà més problemàtica, sinó les noves onades migratòries dels seixanta. Perquè un factor decisiu per a la seva no integració lingüística va ser l'aparició dels mitjans de comunicació de masses, principalment la televisió, sense oblidar la ràdio i el cinema. L'abassegador predomini del castellà en aquests mitjans amb prou feines canvià, a mitjan anys 70, amb l'emissió d'espòradics programes en

¹ Manllevo algunes dades a FERRANDO, Antoni; NICOLÁS, Miquel. *Història de la llengua catalana*. Barcelona: UOC, 2011.

català tant a Televisión Española com a Radio Nacional de España (sense oblidar Ràdio Barcelona).

En l'àmbit editorial, si bé la publicació de llibres en català començà a veure alguna clariana acabada la Segona Guerra Mundial, tant la censura com les estrictes restriccions imposades per la dictadura impediren la creació d'una massa lectora i un mercat del llibre en la nostra llengua, que tot just començaren a prendre forma a principis dels anys seixanta.

I tant o més dificultosa encara fou la situació de les publicacions periòdiques acabada la Guerra Civil i fins a mitjan anys seixanta, amb la clandestinitat, en molts casos, com a única i estreta sortida. La Ley de Prensa e Imprenta patrocinada pel ministre d'Informació i Turisme Manuel Fraga Iribarne el 1966 comportà un petit punt d'inflexió en flexibilitzar els criteris de publicació, bé que només relativament.

La mort del dictador el 1975 va provocar un canvi en la situació política de l'Estat, que va desembocar en les eleccions generals de 1977, la promulgació de la Constitució Espanyola el 1978, l'aprovació de l'Estatut de Catalunya el 1979 i la convocatòria de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya el 1980. Convergència i Unió guanyà aquestes eleccions i Jordi Pujol fou proclamat president de la Generalitat de Catalunya. I Pujol proposà a Max Cahner d'assumir la Conselleria de Cultura i Mitjans de Comunicació.²

II

Cahner ja havia recorregut una sòlida trajectòria en l'àmbit de la cultura, especialment dins el món editorial. Juntament amb Ramon Bastardes, a principis dels seixanta havia creat Edicions 62, fita decisiva en la consolidació d'un mercat per al llibre en català. I cap a finals d'aquella dècada havia emprès, amb Jordi Carbonell, la realització de l'obra fins aleshores més ambiciosa del nostre panorama cultural: la *Gran Enciclopèdia Catalana*, publicada inicialment en quinze volums entre 1969 i 1980. Cahner havia creat, a més, Curial Edicions Catalanes el 1972, amb un catàleg ple de títols d'alta cultura, entre els quals destacarien els de les dues obres magnes de Joan Coromines,

² Moltes dades de la biografia de Cahner són extretes de PUJADAS I MARQUÈS, Joan. «Notes biogràfiques de Max Cahner». A: *Servir Catalunya. Homenatge als 70 anys de Max Cahner*. Barcelona: Fundació Ramon Trias Fargas: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 229-250. També he llevat profit de FERRER I COSTA, Josep. «Bibliografia de Max Cahner». A: *Servir Catalunya. Homenatge als 70 anys de Max Cahner*, op. cit., p. 251-270.

publicades entre els vuitanta i els noranta: el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* i l'*Onomasticon Cataloniae*.

Quan va assumir la conselleria el 1980, Cahner —per dir-ho amb paraules de l'enyorat Albert Manent— «creà del no-res el Departament de Cultura» de la Generalitat i el convertí en «una eina formidable per a la recatalanització del país».³ D'una banda —i ara cal recordar el panorama lingüístic, cultural i comunicatiu dels anys seixanta i setanta esbossat més amunt—, va promoure la creació el 1983 de TV3, la primera cadena a emetre només en català; aquell mateix any també s'iniciaven les emissions de Catalunya Ràdio i el 1984 es reprenien les de Ràdio Associació de Catalunya, integrades dins la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. L'abril d'aquell 1983, d'altra banda, s'aprovava la Llei de Normalització Lingüística que, entre altres coses, assegurava l'ús del català en àmbits tan decisius per a qualsevol realitat nacional com són les institucions oficials, l'ensenyament i els mitjans de comunicació.

Durant el seu mandat, a més, Cahner va bastir les infraestructures necessàries per al desenvolupament d'una cultura normalitzada: l'Arxiu Nacional de Catalunya, la Filmoteca de Catalunya, els projectes del Teatre Nacional i l'Auditori, el Centre d'Arts Santa Mònica, la xarxa de biblioteques de la Generalitat de Catalunya, a més de la creació i la renovació de museus i la restauració de monuments, entre altres actuacions.

Una de les primeres tasques dutes a terme per Cahner dins l'àmbit de la cultura, abans de ser conseller, està relacionada amb les publicacions periòdiques. A mitjan anys cinquanta, ell i el seu inseparable Ramon Bastardes van rebre l'encàrrec de l'abat de Montserrat Mn. Aureli M. Escarré, per iniciativa de Josep Benet, de dinamitzar una circular en català de la Unió Escolania creada el 1949: la revista *Germinabit*. Incorporant-hi escriptors de renom i col·laboradors d'arreu dels Països Catalans, convertí la circular en una revista de cultura. Ara bé: *Germinabit* convivía, dins el monestir, amb una altra circular, la del Cor Montserratí, de títol *Serra d'Or*.⁴ I finalment s'optà per potenciar aquesta última, a la qual passà l'equip de redactors de l'altra. Així començava la segona època de *Serra d'Or*, encetada amb el número 1 d'octubre de 1959, sota la guia de Cahner.

³ MANENT, Albert. «Cahner creà del no-res el Departament de Cultura». A: *Servir Catalunya. Homenatge als 70 anys de Max Cahner*, op. cit., p. 103 i 105.

⁴ Sobre *Germinabit* i *Serra d'Or* vegeu CARBONELL, Jordi. «El meu amic Max». A: *Servir Catalunya. Homenatge als 70 anys de Max Cahner*, op. cit., p. 27-37.

El seu projecte era fer una revista «d' ampla volada i no estrictament acadèmica, bé que mantingués la recerca de primera mà en algunes contribucions, però en conjunt d'alta divulgació i estrictament en català».⁵ El model en què s'inspirava la nova *Serra d'Or* —com va apuntar Jordi Carbonell— era el de l'antiga *Revista de Catalunya*. Cahner, justament, havia contribuït a la represa d'aquesta emblemàtica publicació, emmudida després dels números parisencs de 1947, tot impulsant l'aparició del número 105, de desembre de 1956, imprès a São Paulo.

Però no es va acabar aquí la seva vinculació amb les publicacions periòdiques en català. Perquè als anys setanta i des de Curial, l'empresa editora que havia creat el 1972 —com vèiem abans—, assumí l'edició d'algunes revistes especialitzades de cabdal rellevància per a la vida cultural i científica dels països de parla catalana, com ara *Els Marges. Revista de Llengua i Literatura* (des de 1974), *Randa. Llengua, Història i Societat a Mallorca i Menorca* (des de 1975), *Recerques. Història, economia, cultura* (creada el 1970 i assumida per Curial des del 1977) i *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans* (des de 1978).

Després de les eleccions de l'abril del 1984, Cahner no repetí com a conseller al nou govern de la Generalitat i inicià una nova etapa tot reincorporant-se com a docent a la Universitat de Barcelona, de la qual havia estat nomenat professor numerari el 1979, malgrat que hi havia fet classes des de 1975.

Fou aleshores, el 1984, que recuperà l'interès per les publicacions periòdiques que se li havia desvetllat els anys cinquanta. I novament el pensament li volà cap a la *Revista de Catalunya*, desapareguda després del darrer intent de reflatar-la amb el número mexicà de 1967.

Quines revistes i publicacions periòdiques en català hi havia aleshores, a principis dels anys vuitanta? Per una banda, totes les d'àmbit local, d'escassa difusió però que tanta importància van tenir i tenen en la vida cultural i lingüística del país. Per una altra, les circulars, els butlletins, etc., d'associacions diverses d'arreu dels Països Catalans, la majoria adreçats a cercles reduïts, però amb alguns d'abast general. I encara caldria tenir presents algunes revistes per a infants i diversos setmanaris.

L'interès de Cahner, però, es decantava cap a una publicació amb altes aspiracions en l'àmbit cultural. Ja hi havia revistes de caràcter literari, com ara *Reduccions*, creada a Vic el 1977, o la ja esmentada *Els Marges*, més filològica. També

⁵ CARBONELL, Jordi, op. cit., p. 30.

hi havia una revista d'història i cultura contemporànies, *L'Avenç*, que publicava el seu primer número el 1977 a Barcelona. Una altra d'estudis sociològics, *Papers. Revista de Sociologia*, editada a Bellaterra des de 1973; així com una de pensament contemporani a València, *L'Espill*, creada el 1979, i encara una que s'autoqualificava de «revista catalana de cultura», de títol: *Saber. Arts, ciències i pensament*, publicada irregularment a Barcelona des de 1980, sota la direcció de Josep Ramoneda, i que viuria fins a 1988. Aquesta revista potser hauria pogut respondre a les expectatives de Cahner, si no fos, entre altres coses, que li mancava una dimensió més política, això és, un sentit més nacional en el seu plantejament. Aquest sentit nacional havia presidit la creació de la *Revista de Catalunya* el 1924, en plena Dictadura de Primo de Rivera, i Cahner creia que hi havia un deute pendent «envers els intel·lectuals que mantingueren la continuïtat de la cultura catalana a través de la desmoralitzadora guerra de 1936 i de la tenebrosa postguerra que s'allargà fins al 1975».⁶ I aleshores es plantejà de reprendre l'edició de la ja mítica revista.

Val a dir que la seva decisió convergia amb el disseny de la Generalitat —aleshores que Cahner havia deixat de formar part del govern— d'estudiar les possibilitats de ressuscitar una publicació que havia estat sota el seu patronatge des de 1934. Hi va intercedir Albert Manent, que esdevindria, al costat de Cahner, la figura clau de la nova etapa de la revista i que, anys després, n'assumiria la coordinació quan l'exconseller ja no va poder ocupar-se'n.

III

Tal com va explicar Albert Manent, Cahner «d'entrada va consultar tota la *Revista de Catalunya* i, fent una excepció, li vaig deixar endur-se a casa tots els volums de la meva col·lecció».⁷ Ara: aquesta represa era un projecte ambiciós i de gran responsabilitat, perquè la *Revista de Catalunya*, al llarg de les diverses i dures etapes de la seva existència, havia estat considerada —en mots del mateix Cahner— «un símbol de l'alt nivell cultural a què havia arribat el nostre país» i «una obra col·lectiva de la comunitat

⁶ CAHNER, Max. «La nova etapa de la *Revista de Catalunya*». *Serra d'Or*, octubre de 1986, núm. 325, p. 9.

⁷ MANENT, Albert. «Epíleg a les Jornades de la *Revista de Catalunya*». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XXIII, 2012, p. 239.

intel·lectual catalana».⁸ En tant que obra col·lectiva i de gran significació, si volia recuperar-la li calia comptar amb la col·laboració i amb el parer si més no de part d'aquesta comunitat. I per això Cahner va tenir la idea de fer una enquesta entre diversos intel·lectuals catalans per esbrinar la seva opinió sobre el projecte.

Entre el juliol i l'agost de 1984 es va entrevistar amb trenta-nou membres d'aquesta col·lectivitat. La llista dels entrevistats és una selecta representació de la vida cultural i científica dels anys vuitanta: Antoni Badia i Margarit, Miquel Batllori, Josep Benet, Oriol Bohigas, Enric Casassas, Eliseu Climent, Miquel Coll i Alentorn, Joan B. Culla, J. V. Foix, Francesc Fontbona, Joan Fuster, Albert Manent, Josep Massot, Joaquim Molas, Aina Moll, Joaquim Nadal, Ignasi Riera, Martí de Riquer, Josep M. Sans Travé, Jaume Sobrequés, Antoni Tàpies, Miquel Tarradell, Josep Termes, Joan Triadú, Ramon Trias Fargas, per fer-ne una enumeració incompleta i en ordre alfabètic.⁹

A tots els posà al davant un qüestionari de dinou preguntes, la primera de les quals formulava clarament el projecte que volia emprendre: «Creieu que caldria publicar una revista d'humanitats, centrada en la realitat cultural, política i social de Catalunya, però que també tingui en compte totes les manifestacions de l'esperit arreu del món?».¹⁰

Aquesta primera pregunta fou resposta afirmativament de manera unànime, bé que amb algunes matisacions. Els enquestats sobretot posaven èmfasi en l'atenció que hauria de posar la revista en «totes les manifestacions de l'esperit arreu del món». Però també hi hagué alguna matisació en contra d'algun dels aspectes proposats, com ara la que feia Martí de Riquer en remarcar que ell «insistiria en “cultural” i minimitzaria o suprimiria “política i social”, car això darrer ho fa tothom i la gent culta ja n'està farta».¹¹

Als continguts feia referència la vuitena pregunta: «De quins temes creieu que hauria de tractar?».¹² En les seves respostes, uns pocs dels entrevistats optaven per limitar la revista als seus àmbits d'estudi, com ara Martí de Riquer, que demanava: «Història, literatura, art i prou».¹³ Però, en general, es proposava un ampli ventall de temes, en què dominaven les humanitats, com volia Riquer, però en què també eren

⁸ *Ibid.*, p. 10.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*, p. 11

¹³ *Ibid.*

presentes les ciències humanes, la filosofia de la cultura, l'economia i, d'una manera destacada, la ciència, abordada no des de l'especialització sinó des d'una perspectiva divulgadora.

Alguns dels entrevistats insistien que la revista, tal com havia plantejat Cahner, havia d'ocupar-se de la realitat cultural, política i social de Catalunya, com ara Triadú, Badia i Margarit i Sans Travé. Amb tot, la presència de temes polítics fou la qüestió que més polèmica suscità. Foix, que havia dirigit els cinc números de la revista publicats el 1934, en els quals no van ser rars els articles de tema o rerefons polític, fou dels que remarcà que a la nova publicació havien de ser «bàsics la informació procedent de l'estranger i els temes polítics».¹⁴ I també s'hi mostraven favorables, bo i defugint qualsevol tipus de partidisme, Josep Termes i Joan B. Culla.

La darrera pregunta del qüestionari, finalment, incidia en les condicions en què havia de publicar-se la revista: «Creieu que hauria d'ésser una publicació institucional o bé independent, encara que patrocinada per una institució?».¹⁵ La gran majoria de les respostes advocaven perquè fos *independent*, però alhora *patrocinada* perquè se'n garantís la continuïtat. I almenys tres dels entrevistats, Oriol Bohigas, Josep Termes i Jaume Sobrequés, proposaven la creació d'una mena de patronat, del qual depengués la vida de la publicació i en el qual participés la institució finançadora.

Cahner es va fer ressò de totes aquestes opinions, començant per aquesta darrera proposta. I el gener de 1986 es constituïa, amb el suport de la Generalitat, la Fundació Revista de Catalunya, que havia de permetre el ressorgiment de la revista, sota un patronat format pel mateix Cahner com a president, amb quatre vocals: Joan Guitart (aleshores Conseller d'Ensenyament de la Generalitat), el notari Josep M. Puig Salellas, Martí de Riquer i Miquel Tarradell i, com a secretari, Albert Manent. Tots sis formaven part, també, del Consell editorial, juntament amb Teresa Rovira, Josep M. Sans Travé i Jaume Sobrequés. I la revista disposaria, a més, d'un grup d'assessors vinculats a diferents disciplines.

Després de molts mesos de feina, en la qual va col·laborar especialment Júlia Martínez en tant que secretària de redacció, el dia 21 d'octubre de 1986 es presentava, al Palau de la Generalitat, el primer número de la nova etapa de la *Revista de Catalunya*, datat el novembre d'aquell any, en un acte presidit per Jordi Pujol i amb la presència de J. V. Foix.

¹⁴ *Ibíd.*, p. 12.

¹⁵ *Ibíd.*

El número anava precedit d'un editorial de Max Cahner i d'un breu text escrit —en paraules del seu autor— per «un norantè calb, però prudentment eixerit», això és, J. V. Foix, que encoratjava el nou director «a continuar l'empresa amb el mateix deler dels altres promotors de la revista».¹⁶ En l'editorial, titulat «Seixanta-dos anys després», Cahner resseguia diversos textos en què anteriors directors i també col·laboradors de la publicació, en les diferents èpoques per què travessà, n'havien formulat el significat i l'esperit. Concloïa l'editorial tot formulant la seva pròpia concepció de la revista, en clara continuïtat amb les dels seus antecessors, i bo i tenint present bona part de les opinions i els suggeriments recollits al qüestionari de 1984: «[...] cal una revista d'allò que hom ha vingut a anomenar *alta cultura*, amb una base humanística, però no solament de lletres i arts, de filosofia i d'història, sinó amb els aspectes més pròxims a les humanitats de les ciències socials, del dret i de tot el camp científicotècnic. Una revista que tracti de Catalunya i de tots els Països Catalans, del passat però, sobretot, del present i del futur, de la política i de l'economia, de l'actual autogovern i del que hauríem de tenir. Però també una revista que tracti d'aquelles qüestions que interessin a tot el món, especialment al nostre entorn cultural, de les mateixes qüestions i en tots els camps, com si la revista hagués d'ésser llegida a París o a Londres, a Nova York o a Roma, a Berlín o a Madrid. [...] sobretot, la revista ha de discórrer pels camins de la modernitat. [...] no ha de predicar sectarismes, però no pas a canvi d'un abstencionisme sistemàtic de les qüestions polítiques, siguin les que siguin. Per damunt de tot, no ha d'oblidar l'exigència, l'honestedat, l'atractivitat i el ben escriure».¹⁷

El sumari d'aquell número inicial de la revista volia respondre a aquest plantejament. Deixant de banda els textos editorials de Cahner i Foix, constava de cinc seccions: «Raonaments», «Realitats», «Mirador», «Revista de les arts» i «Revista dels llibres». Dins la primera, «Raonaments», s'hi van incloure dos articles que, precisament, volien convidar a raonar sobre els temes que plantejaven: l'un, del sociòleg Salvador Cardús, posava en qüestió la finalitat de la recuperació de festes i celebracions per part dels governs espanyol i català; l'altre, del físic i aleshores rector de la Universitat de València, i figura destacada del valencianisme progressista, Ramon Lapiedra, posava en qüestió la inexorabilitat de l'ús de la violència en les transformacions socials que impliquen un canvi de classe dominant.

¹⁶ FOIX, J. V. «Lletra al director de la *Revista de Catalunya*». *Revista de Catalunya*, octubre de 1986, núm. 1, p. 9-10.

¹⁷ CAHNER, Max. «Seixanta-dos anys després». *Revista de Catalunya*, octubre de 1986, núm. 1, p. 8.

La secció «Realitats» i la secció «Mirador» projectaven les seves mirades, respectivament, cap al propi país i cap a l'estranger. Ara: el propi país eren els Països Catalans. I per això al número inicial s'inclou, dins «Realitats», un article sobre les relacions històriques entre el Principat i el País Valencià escrit per Manuel Ardit, professor de la UNED a Vila-real. També el P. Miquel Batllori va escriure, per a aquesta secció, un article de tema històric, o més precisament historiogràfic, ja que revisava la figura de Vicens Vives, sobretot les seves síntesis històriques, amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de la seva mort.

La voluntat, d'altra banda, de tractar en la revista temes científics i també noves disciplines quedava plasmada, dins aquesta secció, amb un article del catedràtic d'Ecologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, Jaume Terradas, en què posava de manifest la manca de conscienciació de la societat i el govern catalans, en aquella època, respecte a la conservació del medi ambient i l'entorn.

Les dues mirades cap a l'estranger, que donaven una dimensió transnacional a la revista a través de la secció «Mirador», les signaven Barthold C. Witte, director dels Serveis Culturals del Ministeri d'Affers Estrangers de la República Federal Alemanya —encara faltaven tres anys per a la caiguda del mur—, amb un article el títol del qual havia de suscitar l'atenció dels lectors catalans: «Nació estatal, nació cultural: el cas alemany i la seva disposició a Europa», i David Steel, parlamentari de la Cambra dels Comuns de la Gran Bretanya, que en un breu article plantejava les propostes polítiques liberals enfront el conservadorisme del govern de Margaret Thatcher.

Dins la secció «Revista de les arts» d'aquest primer número s'hi combinaven articles sobre música, arts plàstiques i teatre, en dimensió tant nacional com internacional: la filòloga Alfonsina Janés tractava del wagnerisme català; l'historiador Miquel Molins, de l'artista Feliu Elias; la també filòloga Anna Maria Saludes, d'una exposició sobre el Futurisme que es feia aleshores a Venècia, i el crític Joan de Sagarra, dels espectacles que es representaven a Avinyó. Cal destacar, dins aquesta secció, el fet d'incloure un plec de paper setinat, en el qual es reproduïen algunes il·lustracions relacionades amb els articles, la qual cosa conferia a la revista valor estètic.

A la secció «Revista dels llibres», finalment, trobaven el seu espai articles sobre les lletres catalanes i també les europees, fonamentalment les contemporànies. Per una banda, es reproduïa un text de Günter Grass llegit per l'autor alemany al II Congrés Internacional del PEN Club i que apareixia en català abans que en alemany; l'escriptor Joan Rendé i Masdéu feia, justament, una ressenya d'aquest congrés, i el filòleg Joan

Mas i Vives, per la seva banda, dibuixava el panorama de la producció literària mallorquina de l'època.

La secció es cloïa amb el preceptiu apartat de ressenyes, «Guia de lectura», dins el qual participaven des de joves filòlegs com Jordi Cornudella fins a especialistes en art de ja llarga trajectòria com ara Francesc Fontbona.

Un primer número, en definitiva, que responia plenament a la concepció de Max Cahner del que havia de ser una moderna revista d'alta cultura.

IV

Entre els comentaris que suscità l'aparició de la *Revista de Catalunya* en la seva nova etapa destaca l'interessant i incisiu article que li va dedicar Jordi Castellanos al número 13, de juny de 1987, dels *Quaderns d'Alliberament*, una publicació amb plantejaments marxistes i d'esquerres editada per La Magrana.¹⁸ Dues són les qüestions en què Castellanos incidia, les quals, en part, eren sengles cares de la mateixa moneda: el sentit *nacional* de la revista i el seu caràcter *institucional*.

En considerar-la una publicació institucional, sorgida a l'empara de la Generalitat, Castellanos dubtava que la nova *Revista de Catalunya* pogués desenvolupar-se «sense tocar cap dels pilars fonamentals de l'estructura ideològica i organitzativa del catalanisme actual». I, d'altra banda, es plantejava si realment calia l'aparició d'una revista d'alta cultura ateses les mancances que en aquells anys hi havia en l'àmbit de la premsa catalana, especialment la de caràcter popular. També es preguntava si tenia sentit una revista que volia abraçar tants camps de coneixement en una època en què es tendia cada cop més a l'especialització.

Les crítiques de Jordi Castellanos van trobar la seva rèplica uns mesos després en l'editorial del número 12 de la nova *Revista de Catalunya*, d'octubre de 1987, quan la publicació tenia «Un any més», que és com Cahner va titular el seu text. L'encara director de la revista hi defensava, davant la reiterada insistència de Castellanos en la naturalesa institucional de la publicació, «el caràcter privat i no institucional de la iniciativa», en tant que era privada la fundació que la sustentava, malgrat el finançament

¹⁸ CASTELLANOS, Jordi. «La represa de la *Revista de Catalunya*». *Quaderns d'Alliberament*, juny 1987, núm. 13, p. 148.

aportat per l'administració. I afegia que els diners rebuts «no n'han condicionat en cap cas el contingut».¹⁹

En qualsevol cas, la qüestió del finançament de la revista era de les que més preocupaven Max Cahner. I sobre aquesta versava l'editorial que va escriure per al número 50, de març de 1991, titulat «Alta cultura i normalització». Hi justificava el comprensible caràcter deficitari de les publicacions culturals i proposava que, talment l'edició de llibres i de diaris en català rebia un ajut genèric de l'administració, el podien rebre també les revistes científiques, erudites, acadèmiques, universitàries i, en general, d'alta cultura. Més que el director de la *Revista de Catalunya*, és l'antic conseller qui parlava en aquest text, en el qual demanava una política cultural que assegurés la continuïtat d'aquelles publicacions, fossin d'àmbit general o local. Perquè ho considerava «com un objectiu a tenir especialment en compte en la política de normalització lingüística nacional».²⁰

Serà al darrer editorial que escriví, el del número de juny de 1993, titulat «Només setanta-cinc números», on Cahner intentarà de fer balanç de la nova etapa de la revista, tot pensant en el seu possible futur. D'entrada, li calia situar-la enmig del canviant context de les acaballes del segle XX, «en l'apressat món audiovisual d'avui», en què «la rapidesa de les comunicacions i l'accés immediat a la informació han hagut de modificar, forçosament, el sentit, la raó de ser que abans impregnava el món de les revistes de pensament i de cultura».²¹ D'altra banda, i com si recollís una de les observacions que li havia fet Castellanos a l'article de 1987, es plantejava les implicacions d'editar una revista no estrictament especialitzada en «una societat cada vegada més atomitzada, en què es treballa en infinitat de camps diversos i distants».²²

I buscava una justificació en dos dels atributs de la revista. Per un costat, el seu caràcter *interdisciplinari*. Aquesta interdisciplinarietat contrabalançava l'esmentada atomització dels sabers; a banda que en la revista no sols es donava entre disciplines humanístiques, sinó que abraçava també l'àmbit de les ciències, bo i aprofitant l'alt nivell de la recerca científica catalana, reconeguda internacionalment.

L'altre atribut era el de la *profunditat*. Perquè, en contrast amb la superficialitat característica —amb les degudes excepcions— dels mitjans audiovisuals i de

¹⁹ CAHNER, Max. «Un any més». *Revista de Catalunya*, octubre 1987, núm. 12, p. 5.

²⁰ CAHNER, Max. «Alta cultura i normalització». *Revista de Catalunya*, març de 1991, núm. 50, p. 4.

²¹ CAHNER, Max. «Només setanta-cinc números». *Revista de Catalunya*, juny de 1993, núm. 75, p. 3.

²² *Ibíd.*, p. 4.

comunicació de masses, la revista, amb els seus articles, aspirava «a aprofundir els diferents aspectes del cada vegada més vast territori de la informació i del debat científic, social i ideològic, amb els quals han d'afrontar-se, no sempre voluntàriament, els qui no volen deixar d'exercir d'observadors del món en què viuen».²³

Per aquí trobava un espai en què la *Revista de Catalunya* encara tenia la seva raó de ser i podia justificar l'existència dels setanta-cinc números de la nova etapa. Una existència i una raó de ser que tots desitgem que es mantinguin durant molts anys.

²³ *Ibíd.*, p. 5.

LA REVISTA DE CATALUNYA: REPTES DEL PRESENT I PROPOSTES DE FUTUR

Josep M. Roig Rosich (Universitat Rovira i Virgili)

Els articles precedents ja ens han donat a conèixer la història de la revista, una publicació periòdica d'assaig i pensament fundada l'any 1924 per Antoni Rovira i Virgili i editada, des de 1986, per la Fundació Revista de Catalunya; una història que certament ens enorgulleix molt. Celebrem, doncs, el 90è aniversari de la seva aparició i això ens obliga a ser responsables i a no perdre'ns en l'anècdota. Som conscients del que tenim al darrera però alhora volem mirar cap al davant. Ens sentim hereus d'una trajectòria valuosa que ens obliga i ens compromet. No hi renunciem, però alhora volem inserir-nos en la societat actual. En definitiva, i com deia Kierkegaard: «La vida només pot ser entesa mirant cap enrere però ha de ser viscuda mirant cap endavant».

En l'endemig hi ha el present amb uns reptes nous i difícils. Difícils com sempre, perquè mai ha estat fàcil dedicar-se a la cultura amb esperit independent i lliure. Presentaré de manera esquemàtica primer els reptes i després els objectius, conscient, tanmateix, que sovint una de les dificultats és saber passar de les grans idees als objectius propers. Per tant, procuraré tocar de peus a terra. Pot semblar un informe gairebé administratiu (espero que no); en qualsevol cas, caldria deixar clar que en tots els que la fem hi ha una gran voluntat de ser útils i de ser eficients.

Reptes del present:

- En una publicació en paper com és la *Revista de Catalunya*, el primer repte ha de ser continuar estant present en el món cultural català. I hi som, i hi volem ser i volem ampliar aquesta presència en paper. Coneixem les facilitats, la modernitat i la reducció de costos del món digital i no hi renunciem; però també sabem de la perdurabilitat, la sensualitat, la companyia que ofereix el paper i la facilitat de dialogar-hi. De tota manera, tenim en marxa una pàgina web i el Facebook en constant renovació i millora per tal de ser a prop del lector i que aquest ens respongui amb més immediatesa.
- Creiem que també avui —i aquesta és la raó de la nostra persistència— tenim un lloc entre les publicacions de cultura i podem proposar unes idees útils per a la situació actual. És mirant el present i cap al futur on descobrim que una revista

- de reflexió i assaig té un lloc enmig de la premsa i de la simplificació i superficialitat imperants.
- Un objectiu fonamental és arribar a molta gent. Els lectors són els que ens justifiquen. La nostra proposta passa per oferir una publicació predominantment humanística, d'alta cultura, però no erudita o elitista. Que inviti a la reflexió, oberta a tothom, amb articles relativament breus i connectada amb l'actualitat. Per aconseguir-ho hem creat dues seccions noves: «Connexions» i «Catalunya: pensant el present». La primera, oberta a l'actualitat mundial; la segona, més centrada en Catalunya.
 - La volem també pluridisciplinària. Desitgem obrir-nos a noves temàtiques, incloses les científiques —que també són cultura i en les quals Catalunya té destacats membres en l'àmbit internacional— sempre dins del nivell de l'alta divulgació que volem que ens caracteritzi. Ho hem fet ja en els últims números.
 - La volem oberta a tothom que tingui coses noves a oferir. Per això hem encetat dues noves seccions més: «Inèdits», on publiquem poesia, narracions breus, còmics, fotografies... no divulgats, i «Diàlegs».
 - Hem volgut i volem reforçar l'atenció de la revista cap al País Valencià i les Illes. En part, això ja s'ha fet ben visible, però encara ens queda camí per recórrer.
 - Volem i tenim nous col·laboradors. Fins ara tots aquells a qui hem acudit han estat ben predisposats a escriure un article, resoldre un dubte o suggerir idees. Són un estímul per a nosaltres. Els volem ben diferents d'edat, sexe, especialització o dedicació.
 - Durant l'any 2014 hem entrevistat en exclusiva el president de la Unió Acadèmica Internacional, Øivind Andersen, i així hem iniciat un procés d'obertura i de creació de canals de difusió amb institucions d'arreu del món.
 - La revista, com totes, és cara. Un dels principals reptes, avui, de tota publicació és el cost econòmic, és a dir, el seu finançament. Per a nosaltres també. Tenim ajuts i subvencions però sabem que la garantia del nostre compromís d'independència depèn dels subscriptors. En aquest sentit hem endegat una campanya de promoció i difusió per captar nous abonats i ser coneguts per sectors diferents. És un repte i també una garantia de continuïtat. La *Revista de Catalunya* depèn, doncs, en part, de vosaltres en aquest aspecte. De fet, la major

- presència a la xarxa així com la consolidació de la renovació iniciada el 2011 ha suposat ja un increment en el nombre de subscriptors.
- Últimament hem endegat una tasca de difusió i de presentacions públiques amb cert ressò. Hem presentat l'extraordinari sobre la Mancomunitat a l'Arxiu Nacional de Catalunya i a l'Ateneu Barcelonès; el número 286 al Museu del Disseny de Barcelona, a l'edifici Disseny Hub, arran d'un article de la col·laboradora Laura Casal Valls sobre els inicis del disseny de moda a Catalunya i, finalment, és va presentar la secció «Inèdits» al local de tertúlia L'Horiginal. Ben aviat presentarem el monogràfic dedicat a Teresa Rovira a la Biblioteca de Catalunya. La jornada *90 anys de la Revista de Catalunya (1924-2014)*, d'altra banda, és una prova més d'aquesta voluntat de difusió. Així mateix, s'ha incrementat la presència de referències a la revista a diversos mitjans de comunicació com els diaris *El Punt Avui* i *l'Ara*, al portal www.vilaweb.cat i a la revista de cultura digital www.nuvol.com. Com he dit, és el nostre repte d'avui: arribar a nous públics, tenir més lectors, ser coneguts per sectors diferents.
 - Paral·lelament a l'edició en paper, enguany s'ha mantingut la pàgina web i s'han incrementat el seus continguts. A l'adreça www.revistadecatalunya.cat es pot fer la lectura en obert de les editorials de cada número i altres articles d'interès general, escollits per la seva actualitat o bé per la seva qualitat. Altrament, per tal d'arribar a nous públics i iniciar la difusió de la revista al món, s'han publicat articles en altres llengües, en concret en anglès, i s'ha facilitat la seva lectura en obert.
 - Juntament amb la pàgina web, la *Revista de Catalunya* és present a Facebook (www.facebook.com/revistadecatalunya.cat), la qual cosa facilita el contacte amb els lectors i incrementa la presència de la revista a les xarxes socials o divulgatives.
 - Igualment, hem renovat la presentació visual de la portada de la revista, la qual, sense ser rupturista, pretén donar una nova imatge, simple i més actual alhora. També, amb motiu de 90è aniversari, s'ha dissenyat un logotip especial per identificar visualment aquesta efemèride.
 - Una iniciativa com la *Revista de Catalunya* necessàriament ha de ser obra d'un equip. I el tenim. Des del Patronat, l'Equip Directiu, el Consell de Redacció i el Comitè Assessor, tots plegats integrem un grup de persones actives i generoses

que treballem de manera desinteressada. En aquests dos últims anys s'han renovat alguns càrrecs i hem fet noves incorporacions que són garantia de rigor intel·lectual. Ens podem equivocar, però no serà per no esmerçar-hi molts esforços i molta dedicació altruista per part de tots els que treballem per tirar-la endavant.

- Ha estat un repte sortir puntualment de manera trimestral, i ho hem aconseguit. Així com també hem aconseguit fer dos números extraordinaris de temàtica monogràfica al llarg de l'any. Ara arribarem al número 300 d'aquesta etapa iniciada per Max Cahner, i acaba de sortir el tercer volum extraordinari. Les temàtiques han estat: «Les polítiques culturals a Catalunya», «La Mancomunitat de Catalunya» i el dedicat a Teresa Rovira, bibliotecària recentment traspassada, filla d'Antoni Rovira i Virgili i molt vinculada a la revista.

Procurem, doncs, ser una revista en què predominen els aspectes humanístics però que evita l'especialització, que busca el debat i l'assaig però dins dels camins de la modernitat. Per això hi volem afegir col·laboracions sobre arts plàstiques (fotografia, cinema, etc.) i d'altres (sociologia, informàtica...), aspectes que potser encara queden una mica coixos.

Propostes de futur:

Som ambiciosos, raonablement ambiciosos. No volem vehicular una modèstia estèril que porti poc o res. Tampoc no volem restar callats en aquests moments engrescadors i esperançadors que viu el país; creiem que hi podem tenir un paper específic i coses a dir. Però, ho he dit abans, també volem ser realistes.

En un recent editorial on exposava algunes d'aquestes idees, deia també: «Als reptes d'avui (velocitat, innovació, món virtual, noves formes de comunicació, crisi social, econòmica, política i cultural) hi volem respondre escoltant la remor de fons, pensant més enllà dels dictats, destriant el que és fútil del que és permanent, actuant amb una certa rebel·lia si cal, sabent que més important que posar-nos al costat dels que fan la història és posar-nos al servei dels que la pateixen (Albert Camus). Però també valorant el que és nou, la diversitat, la democratització de la cultura, l'eficàcia de les noves tecnologies, la pluralitat, i és que "allí on tothom pensa igual, ningú no pensa gaire" (W. Lippman)». Així doncs, com a objectius de futur propers, destaco:

- Volem arribar a molta gent nova d'una manera intel·ligent, rigorosa, respectuosa i compromesa amb el país, i que el resultat d'aquesta presència sigui una revista «d'idees» (tal com la volia Rovira i Virgili), que vagi més enllà de la simple informació periodística o televisiva, que ofereixi motius de reflexió sobre el present i el passat.
- Volem estar al costat dels que encara desitgen ser ciutadans catalans dins d'un context que considerem decebedor i insolidari.
- Volem oferir al país una cultura i una dignitat que avui i sempre ens seran necessàries.
- Esperem continuar estant presents en el món cultural català. Hi som, hi volem ser i desitgem ampliar aquesta presència. Hi volem ser, a més, de manera «científica», respectuosa i compromesa amb el país.
- Volem acabar de consolidar un equip eficaç i compacte amb noves incorporacions, amb persones de prestigi intel·lectual del món de la ciència, de les arts plàstiques (fotografia, cinema, etc.) i d'altres disciplines (sociologia, informàtica...) en les quals encara no s'han assolit tots els objectius perseguits.
- Per al proper trimestre hi ha en preparació un acte d'homenatge a Max Cahner i Albert Manent i la presentació d'un número monogràfic dedicat a ells.
- Tenim projectes estimulants per a la millora i accessibilitat del web i el Facebook. Esperem poder penjar al web el contingut de les revistes antigues i alguns articles que no apareixeran en paper.
- Estem estudiant la presència de la *Revista de Catalunya* a les bases de dades o plataformes tipus RACO, ARCA, EBSCO i altres.
- Finalment, un projecte molt nou i ambiciós és la secció que anomenem «Revista de Catalunya Acadèmia» i que voldria ser una *Revista de Catalunya* en línia anual, una secció amb l'objectiu d'inaugurar un espai virtual que s'ajusti a les característiques editorials de les revistes acadèmiques electròniques. Aquesta secció (que només existirà al web de la revista) tindrà unes característiques pròpies, independents dels de la resta de seccions de la revista, com ara el fet que els articles hauran de ser rigorosament inèdits, seran sotmesos a la valoració d'avaluadors externs al Consell de Redacció i al Consell Assessor de la revista, tindran una extensió i citació ben concretes, etc. L'objectiu pel qual es vol crear la secció és el de tenir un espai que s'ajusti als estàndards de les publicacions

científiques, amb la qual cosa la *Revista de Catalunya* pugui pujar de categoria en el sistema de reconeixement d'aquestes publicacions.

Ho he dit abans i ho repeteixo: en part, el futur de la *Revista de Catalunya* està també a les mans de tots, i tant de bo la jornada acadèmica *90 anys de la Revista de Catalunya (1924-2014)* i tot el que s'hi dit ens animin a celebrar aquest 90è aniversari i a conèixer més i de més a prop la nostra publicació.